

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук
(повне найменування факультету)

Психологія
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістр
(ступінь вищої освіти)

на тему: Залежність навчальної мотивації школярів від застосування
інтерактивних методів на уроці
(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 2 курсу,
групи СНз-112м
Спеціальності 053 Психологія
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)
Психологія

КОНОНЕНКО Ю.О.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник БОРОДУЛЬКІНА Т.О.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент КОВАЛЬ В.В.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет соціальних наук
Кафедра «Психологія»
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Психологія
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
«01» вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

КОНОНЕНКО Юлія Олександрівна

ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові

1. Тема проєкту (роботи): Залежність на навчальну мотивацію від застосування інтерактивних методів на уроці
керівник проєкту (роботи) к.пед.н., доцент БОРОДУЛЬКІНА Тетяна Олександрівна

(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «01» вересня 2023 року № 331

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) «11» грудня 2023 року

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) 70 сторінок, 16 таблиць, 8 рисунків, 35 джерел, 4 додатків

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Розкрити теоретико-методологічні аспекти дослідження навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці; Провести емпіричне дослідження навчальної мотивації школярів; Розробити практичні заходи підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці; Оцінити ефективність розроблених рекомендацій.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Рис. 1.1. Основні фактори, що впливають на формування позитивної мотивації

учнів до навчальної діяльності, за Маляр Л.В., Ваколя З.М.; Рис.1.2. Інтерактивні технології навчання, за Муквіч С.І.; Таблиця 2.1. Кількісний аналіз учнів, що взяли участь у дослідженні; Таблиця 2.2. Результати визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою; Таблиця 2.3. Загальні результати визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою; Таблиця 2.4. Результати визначення мотивації навчання школярів; Таблиця 2.5. Загальні результати мотивації навчання школярів контрольної та експериментальної груп; Рис. 2.1. Загальні результати мотивації навчання школярів до формуючого експерименту; Таблиця 2.6. Якісний аналіз мотивації учнів до навчання; Таблиця 2.7. Загальні результати визначення мотивів навчання школярів контрольної та експериментальної групи, %; Рис. 2.2. Структура мотивів навчальної діяльності в контрольній групі за анкетною, розробленою психологами Немишлянському району м. Харкова, %; Рис. 2.3. Структура мотивів навчальної діяльності в експериментальній групі за анкетною, розробленою психологами Немишлянському району м. Харкова, %; Таблиця 2.8. Загальні результати діагностики мотивів навчання за А.І. Божович та І.К. Марковою; Таблиця 2.9. Загальні результати ставлення до навчання шкіл контрольної та експериментальної групи; Рис. 3.1. Інтерактивні технології на уроках англійської мови; Рис. 3.2. Інтерактивні технології на уроках літератури; Таблиця 3.1. Анкета визначення рівня сформованості умінь учнів щодо застосування інтерактивних методів навчання; Рис. 3.3. Результати повторного визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою; Таблиця 3.2. Загальні результати повторного дослідження мотивації навчання школярів контрольної та експериментальної груп; Таблиця 3.3. Загальні результати визначення мотивів навчання школярів контрольної та експериментальної груп після експерименту, %; Таблиця 3.4. Загальні результати діагностики мотивів навчання за А.І. Божович та І.К. Марковою після експерименту; Таблиця 3.5. Загальні результати ставлення до навчання школярів контрольної та експериментальної груп після експерименту; Таблиця 3.6. Анкета визначення рівня сформованості умінь учнів щодо застосування інтерактивних методів навчання;

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Дата, підпис	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	БОРОДУЛЬКИНА Т.О., доцент		
2	БОРОДУЛЬКИНА Т.О., доцент		
Норм-ль	ГАРМАШ А.О., викладач	09.12.2023	11.12.2023

7. Дата видачі завдання «01» вересня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Узгодження теми та затвердження завдання на дипломний проект(роботу)	29.08.2023	
2	Збір матеріалу та вивчення літературних джерел на дипломний проект(роботу)	30.08.2023	
3	Затвердження теми	01.09.2023	
4	Складання змісту	20.09.2023	
5	Виконання першого розділу	22.09.2023	
6	Виконання другого розділу	06.10.2023	
7	Виконання третього розділу	20.10.2023	
8	Формування висновків	28.10.2023	
9	Перевірка роботи керівником	01.11.2023	
10	Оформлення дипломного проекту (роботи)	04.11.2023	
11	Нормоконтроль та перевірка на запозичення	09.11.2023	
12	Попередній захист дипломного проекту(роботи)	11.12.2023	
13	Подання роботи на кафедру	11.12.2023	
14	Одержання відгуку та рецензії	14.12.2023	
15	Захист дипломної роботи	21.12.2023	

Студент(ка)

_____ Юлія КОНОНЕКО
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник проекту (роботи)

_____ Тетяна БОРОДУЛЬКІНА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 70 с., 17 табл., 8 рис., 35 дж., 5 дод.

Об'єкт дослідження: навчальна мотивація школярів.

Предмет роботи: залежність навчальної мотивації школярів початкових класів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці.

Мета: на основі дослідження залежності навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці розробити практичні заходи її підвищення.

Методи дослідження: методи педагогічного спостереження, бесіди, анкетування, педагогічного експерименту, рейтингу, вивчення документації, психолого-педагогічного тестування, аналізу результатів діяльності учня, узагальнення незалежних характеристик, а також аналіз та інші теоретичні методи.

В роботі розкрито теоретико-методологічні аспекти дослідження навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці; проведено емпіричне дослідження навчальної мотивації школярів; розроблені практичні заходи підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці; оцінено ефективність розроблених рекомендацій.

Практичне значення дослідження полягає в високій ефективності розроблених практичних заходів підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці.

НАВЧАЛЬНА МОТИВАЦІЯ, ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ, УРОК,
МОТИВ, СТИМУЛ, ПІЗНАВАННЯ, СОЦІУМ, ЗАХОДИ

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ
ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОЦІ..... 7

1.1. Сутність та характеристика навчальної мотивації школярів 7

1.2. Методики застосування інтерактивних методів навчання на уроці..... 7

1.3. Особливості залежності навчальної мотивації школярів від застосування
інтерактивних методів навчання на уроці 8

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ
ШКОЛЯРІВ ВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ
НАВЧАННЯ НА УРОЦІ..... 7

2.1 Організація, етапи та методи дослідження 7

2.2 Аналіз результатів дослідження навчальної мотивації школярів..... 7

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ВІД
ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОЦІ . 7

3.1. Практичні заходи підвищення навчальної мотивації школярів від
застосування інтерактивних методів навчання на уроці..... 7

3.2. Оцінка ефективності розроблених рекомендацій 8

ВИСНОВКИ..... 8

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 8

ДОДАТКИ..... 8

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства, що характеризується змінами в усіх його сферах і соціальних інститутах, особливо гострими є питання якісного навчання, а саме активізація навчальної мотивації школярів за рахунок застосування інтерактивних методів навчання на уроці. Ні для кого не є секретом, що нині конкурентоспроможність людини на ринку праці багато в чому залежить не лише від рівня знань, а й можливості опанувати нові технології, адаптуватися до умов праці, що постійно змінюються.

Науково-педагогічні дослідження переконують у тому, що ефективність навчальної діяльності у значній мірі залежить від мотиваційної сфери. Наявність навчальних мотивів спонукає до навчальної діяльності, направляє і організовує її, надає їй особистісного сенсу і значимості.

Тож пошук засобів і методів формування та активізації навчальної мотивації, має забезпечити здатність та бажання школяра до самостійної поведінки і дій, саморозвитку, самопроектування, до вільного визначення себе в професії, в суспільстві, в культурі. Відповідно актуальне завдання для всіх навчальних закладів, як ніколи, зумовлене потребами суспільства. В зв'язку з цим найбільшого значення набуває пошук нових підходів до навчання і виховання, інтеграції інтерактивних методів навчання на уроки, всебічного розвитку особистості школярів в освітньому процесі.

У сучасних умовах інформатизації освіти в Україні проблема створення оптимальних умов впровадження комп'ютера до навчального процесу школи вимагає суттєвої уваги. Необхідність подолання зазначеної проблеми полягає в умінні вчителів органічно вводити комп'ютер на уроках, можливість використання інтерактивних методів навчання задля підвищення навчальної мотивації учнів.

Теоретичні та практичні аспекти залежності навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці розглядали різні науковці, серед яких слід виділити: О.А. Біда, Т.П. Мостіпака,

І.П. Підласий, Л.М. Півень, Л.В. Пироженко, О.І. Пометун, Н.Ю. Рудницька, С.О. Сисоєва, Н.Є. Шиліна та інші.

Об'єкт дослідження: навчальна мотивація школярів.

Предмет роботи: залежність навчальної мотивації школярів початкових класів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці.

Мета: на основі дослідження залежності навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці розробити практичні заходи її підвищення.

Для досягнення головної мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Розкрити теоретико-методологічні аспекти дослідження навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці.
2. Провести емпіричне дослідження навчальної мотивації школярів.
3. Розробити практичні заходи підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці.
4. Оцінити ефективність розроблених рекомендацій.

Методи дослідження: методи педагогічного спостереження, бесіди, анкетування, педагогічного експерименту, рейтингу, вивчення документації, психолого-педагогічного тестування, аналізу результатів діяльності учня, узагальнення незалежних характеристик, а також аналіз та інші теоретичні методи.

Практичне значення дослідження полягає в високій ефективності розроблених практичних заходів підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОЦІ

1.1. Сутність та характеристика навчальної мотивації школярів

Загальна середня освіта має забезпечувати необхідні умови для інтелектуального, соціального, морального і фізичного розвитку учнів, виховання громадянина-патріота, який вважає освіту, виховання і культуру найвищою цінністю, що є невід'ємними чинниками стабільного і прискореного розвитку України.

У школярів формується поглиблена навчальна діяльність (уміння вчитися) шляхом оволодіння організаційними, пізнавальними та логічними вміннями та навичками. Освітніми результатами навчання в школі є узагальнені знання про реальний світ у його зв'язках і залежностях, розвинута сенсорика, мислення, уява, пам'ять і вміння творчо самовиражатися.

Виконуючи поставлені завдання, вчитель використовує свої навички, створює власну, розраховану на себе та клас, технологію, яка базується на наукових засадах відповідної методичної системи, для забезпечення навчальної мотивації учнів.

Тобто визначальним елементом в організації навчального процесу, а отже і навчальної діяльності, є мотивація. Вона може бути зовнішньою або внутрішньою щодо діяльності, але завжди є внутрішньою характеристикою особистості – суб'єкта цієї діяльності. Передумовою ефективності є розвиток мотиваційної сфери, що потребує цілеспрямованого педагогічного впливу [1, с. 242].

Під мотивом навчальної діяльності розуміють сукупність факторів, що зумовлюють прояв навчальної діяльності: потреби, цілі, установки, почуття обов'язку, інтереси тощо. Різні типи навчальних мотивів, взаємодіючи один з

одним і перебуваючи в ієрархічних відносинах, утворюють типи навчальної мотивації [6]. Отже, домінування пізнавального мотиву є оптимальним на всіх етапах навчання учня.

А. Волянюк визначає навчальну мотивацію як процес, який ініціює, спрямовує та підтримує зусилля, спрямовані на здійснення навчальної діяльності. Це складна і комплексна система, створена мотиваціями, цілями, реакцією на невдачу, наполегливістю та установками учня. Навчальна діяльність є основною діяльністю школяра, основною метою якої є успішне засвоєння знань і умінь, необхідних для більш ефективного використання в житті [1, с. 243].

С.І. Грущенко вважає, що навчальна мотивація – це узагальнена назва процесів, методів, способів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння знань, яка залежить від рівня сформованості навчальної мотивації учнів; це бажання, бажання вчитися. Оскільки в основу персоніфікованого навчання покладено принцип засвоєння учнем лише особистісно значущих понять, проблема формування мотивації до навчання сьогодні є дуже актуальною. Особливості формування позитивної мотивації як чинника успішності навчальної діяльності школярів необхідно враховувати кожному вчителю, якщо він хоче працювати відповідно до нової філософії освіти, яка розглядає учня як суб'єкт процесу навчання [2, с. 3].

О.В. Гнатюк досліджує мотивацію молодших школярів як одну з основних умов здійснення навчально-виховного процесу. Адже вона відіграє важливу роль у формуванні особистості, без неї неможлива ефективна навчальна діяльність, розвиток здатності та потреби до самовдосконалення, саморозвитку та самовиховання. Вона не лише сприяє розвитку інтелекту, а й є рушійною силою вдосконалення особистості в цілому [3].

Навчальна мотивація спонукає дитини поглиблювати свої знання, набувати досвід, вдосконалюватися щодня. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи подальшого навчання учня, і часто бажання вчитися в початковій школі також залежить від бажання вчитися в середній і старшій

школі. Тому з самого початку навчання в початковій школі необхідно виявити причини небажання деяких школярів вчитися і з'ясувати, які сторони мотиваційної сфери у них не сформовані. Необхідно бачити складну структуру мотиваційної сфери учня залежно від ставлення до навчання [3].

Сукупність внутрішніх факторів, що визначають поведінку і діяльність людини і підтримують їх на необхідному рівні, називають мотивацією. Наявність мотивації до будь-якої діяльності перетворюється на бажання її здійснювати.

Для організації ефективної роботи з розвитку мотивації важливо уявляти загальні тенденції розвитку школяра залежно від віку: знати, з якими мотиваціями дитина приходить до школи, яку мотивацію можна і потрібно розвивати в початковій, середній школі.

Хоча мотивація пов'язана з віковими особливостями дитини, але не вік як етап дорослішання визначає мотивацію, а характер діяльності і система взаємодії з іншими дітьми цього віку.

Саме освітня діяльність займає практично всі роки навчання і становлення дитини як особистості, від дитячого садка до навчання в середніх і вищих навчальних закладах.

Одним із основних періодів навчальної діяльності є початкова освіта, де формується розвиток навчальної мотивації як найважливішого елемента мотивації розвитку особистості, а також розвиток інтелекту, емоційної сфери, стресостійкості та самостійності, впевненості, незалежності.

Соціально-педагогічна взаємодія з дитиною неможлива без урахування особливостей її мотивації. Об'єктивно одні й ті ж дії школярів можуть мати абсолютно різні причини і джерела мотивації цих дій, їх мотивація може бути абсолютно різною.

У молодшому шкільному віці в дитини закладаються основи мотиваційної сфери, яка є джерелом активності суб'єкта. Саме першокласники в переважній більшості зацікавлені і сумлінно ставляться до навчального матеріалу. Спонуки до їх сумлінного ставлення породжуються самою

навчальною діяльністю.

Стійкість мотивів навчальної діяльності молодших школярів залежить від того, як ця діяльність організована, від того, як учитель уміє викликати і підтримувати інтерес учнів до здобуття знань, від того, як він уміє формувати певні мотиви. Своєчасне подолання труднощів, що виникають у школярів у процесі навчальної діяльності, є невід'ємною внутрішньою умовою посилення її мотивації. Але накопичення великої кількості невдач призводить до зниження інтересу до навчання. Якщо мотиви, що породжуються навчальною діяльністю, слабкі, то соціальні мотиви, пов'язані, наприклад, з бажанням школяра заслужити похвалу дорослих, отримати хорошу оцінку і т. д., виявляються неефективними. Тому ставлення до навчальної діяльності значною мірою залежить від сформованих у школяра мотивацій [9, с. 73].

Мотивація учнів середнього шкільного віку до навчальної діяльності характеризується їх стійким інтересом до певного предмета. Водночас у багатьох підлітків спостерігається загальне зниження мотивації до навчання і, як наслідок, змінюються мотиви відвідування школи: не тому, що вони цього хочуть, а тому, що вони змушені. До таких установок можна віднести, наприклад, засудження учнів, які не дають їм списати або не хочуть допомагати на уроці [8, с. 165].

Навчальна мотивація старшокласників значно відрізняється від мотивації у початковій школі через плановану професійну діяльність. Характерні для підлітків мотиви, пов'язані з бажанням отримати певне місце в класі завдяки хорошим оцінкам, у старшій школі відходять на другий план. Оцінка стає критерієм знань, вона багато в чому втрачає мотиваційну силу, навчальна діяльність визначається прагненням до знань.

Взаємозв'язок мотивації з характером навчальної діяльності за О.В. Коваленко представлений в додатку А [4, с. 22].

Процес формування мотиваційної сфери учня – це тісна співпраця вчителя, учня та батьків. Саме такий взаємозв'язок забезпечить успішне формування навчальної мотивації школярів.

Формування одних мотивів, сформованість других і знецінення інших мотивів певною мірою залежить від педагога. Уміння впливати на мотиваційну сферу дітей визначається завданнями, які він ставить перед учнями, тим, як допомагає їх виконувати. Яке місце залишається для активності та самостійності учнів, за погодженою між учителем і батьками методикою управління мотивацією дітей.

Мета роботи вчителя-професіонала – допомогти кожній дитині пробудити та розвинути позитивні здібності, можливості та бажання їх вдосконалювати, щоб після отримання освіти вона змогла виконати свій обов'язок – стати особистістю. Цієї мети може досягти вчитель, який упевнений у важливості життя кожної людини, який може і має бажання допомогти будь-якому своєму учневі.

Творчий потенціал особистості вчителя бере свій початок у методиці, яка, як і будь-яка інша наука, є системою об'єктивно істинних знань про те, як діяти і чого не робити, щоб швидше і легше досягти мети. Таким чином, завдання вчителя полягає в постійному підтриманні високого рівня навчальної мотивації учнів через предмет, точніше через навчальний матеріал занять, тобто через засвоєння фактів, явищ, процесів частини дійсності світу, який оточує дітей, який відображається в предметі.

Навчальна мотивація школярів не є постійною, тому вчитель у своїй практиці повинен використовувати різноманітні підходи, методи та прийоми, щоб кожен урок був цікавим для дитини, ніс їй свою порцію знань, відкривав світ з різних сторін.

У мотивації діяльності, як правило, виділяється кілька мотивів, які утворюють мотиваційний комплекс (ієрархію). Окремі мотиви цієї системи мають переважаюче значення і більшу збуджувальну силу (більше впливають на діяльність, частіше активізуються). Роль інших мотивацій менша. Сила дії того чи іншого мотиву залежить від конкретних життєвих обставин, впливу інших людей, часових чинників тощо. Тому, незважаючи на те, що ієрархія шаблонів відносно стабільна, вона час від часу змінюється. Нижчі мотивації

можуть набувати більшої активізаційної сили і навпаки. Наприклад, раніше не відчуваючи потреби в психологічних знаннях, школяр все ж прийшов на кілька уроків біології і раптом відкрив для себе цікавий і привабливий світ цієї науки. Надалі він починає регулярно відвідувати заняття, читати основну та додаткову літературу з дисципліни тощо (актуалізується пізнавальний мотив) [2, с. 26].

Основними мотивами навчання в сучасних умовах є особистісні: в питаннях інформації, професійного розвитку, особистісного зростання, самореалізації тощо. Але переорієнтація освітньої теорії та практики на нові мотивації відстає, тому часто вчителі спрямовують свої зусилля не на справжні (реальні) мотивації учнів, а на уявні, ілюзорні та штучні. Таким чином, запорукою успішного управління навчанням є з'ясування справжніх мотивів навчання учнів і спирання на ці мотивації для врахування та посилення наявної мотивації.

Накопичений досвід сприяє формуванню у школярів позитивної мотивації до пізнавальної діяльності, потреби в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні; забезпечує умови для розвитку творчої особистості, особистісно орієнтованої моделі навчання; дозволяє оригінально підійти до побудови структури уроку.

Урізноманітнення форм роботи значно підвищує мотивацію навчальної діяльності школярів, покращує навчально-виховний процес та створює атмосферу творчої діяльності. Школярі вчать висувати гіпотези, робити висновки, перевіряти результати, класифікувати матеріал. У них підвищується інтерес до навчання, реалізується принцип доступності в навчанні.

Так діти шкільного віку розвивають свій творчий потенціал, демонструють свої здібності та вигадують нетипові підходи до вирішення практичних завдань. У процесі підготовки до уроку, школярі поєднують теорію з практикою. Розширюється загальний кругозір школярів, збагачується словниковий запас. Усе це свідчить про підвищення рівня інформаційного та духовного розвитку школярів, завдяки ефективним методам і прийомам

мотиваційної діяльності.

Заняття повинні захоплювати учнів, пробуджувати їх інтерес і мотивацію, вчити самостійно мислити і діяти. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість учнів багато в чому залежить від умінь і стилю роботи конкретного вчителя.

Навчальна мотивація школярів тісно пов'язана з пізнавальною діяльністю. Важливим аспектом педагогічної діяльності вчителя для забезпечення високої навчальної мотивації є активізація пізнавальної діяльності учнів, розширення сфери їх інтересів.

На думку дослідника Ю.М. Демченко, для більш успішного мотиваційного навчання необхідно контролювати розвиток пізнавальних мотивацій учнів на уроках за кількома критеріями: концентрація уваги, захопленість процесом діяльності; бажання брати участь в обговоренні питань за власним бажанням; прагнення до відкриття незбагненого; активність протягом уроку; доповнення, виправлення до відгуків товаришів; задавати запитання вчителю та друзям; адекватність реакцій на успіх і невдачу; підвищення успішності з предмету [7, с. 15].

Поряд з пізнавальними мотиваціями особливе місце займають соціальні мотивації, пов'язані з тим, що лежить за межами самої навчальної діяльності, мотивації, адресовані іншій людині під час навчального процесу; це підстави, за яких знання самі по собі не є метою навчання, учень відчужується від процесу навчання, а мотивована навчальна діяльність стає умовою, коли засвоєння змісту навчального предмета виступає не як мета, а як засіб досягнення інших цілей: отримання хорошої оцінки, похвали, визнання однолітків, підпорядкування вимогам учителя тощо [1].

Отже, аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що найгостріші проблеми у сфері освіти та виховання пов'язані або з негативною мотивацією поведінки (негативний вплив соціального середовища), або з демотивацією основної маси школярів, отже, зі зниженням основних показників їх навченості та вихованості. Позитивна мотивація є потужним

фактором збереження і розвитку психічного, духовного, морального і навіть фізичного здоров'я.

Основні фактори, що впливають на формування позитивної мотивації до навчальної діяльності, зображені на рис. 1.1.

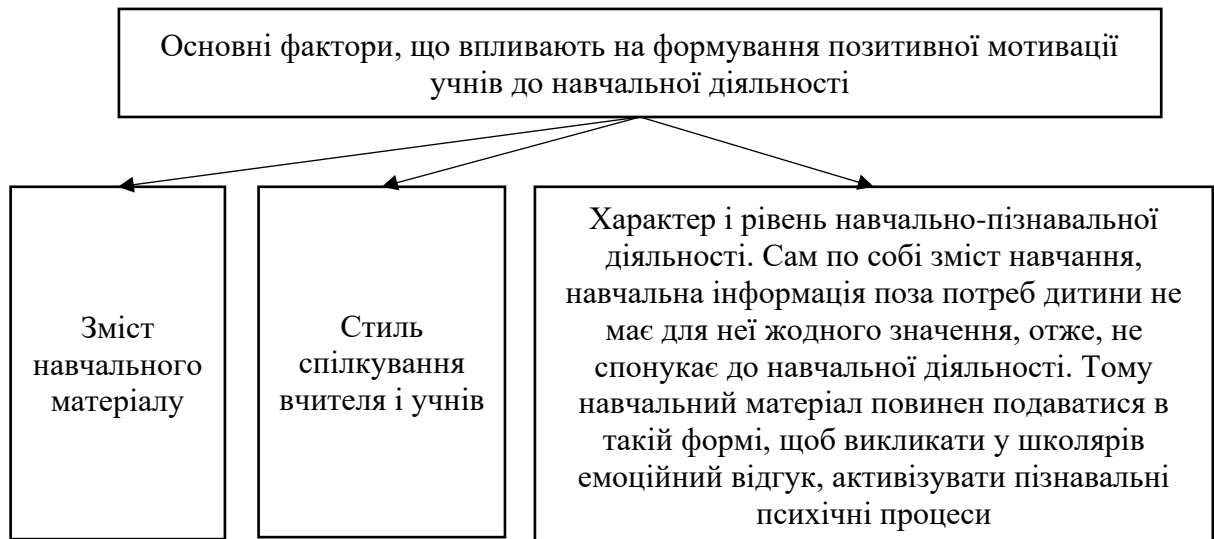

Рис. 1.1. Основні фактори, що впливають на формування позитивної мотивації учнів до навчальної діяльності, за Маляр Л. В., Ваколя З. М. [5, с. 104]

Отже, посилення мотивації учнів до навчальної діяльності є ключовим чинником для підвищення ефективності навчання. Тому необхідно створювати такі умови, де кожен учень зможе пережити радість досягнень у навчанні та повністю розкрити й розвивати свій особистісний потенціал.

1.2. Методики застосування інтерактивних методів навчання на уроці

У сучасному суспільстві джерелом знань може бути не тільки вчитель, а й комп'ютер, телевізор і відео. Учні повинні вміти розуміти отриману інформацію, інтерпретувати її та застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловлювати думку. Цьому сприяють інтерактивні технології.

Інтеракція (від англ. «inter» — взаємний, «act» — діяти — здатний до взаємодії, діалогу) передбачає спільне навчання учнів, залучених до спілкування та співпраці. Він базується на ефективній багатосторонній комунікації між суб'єктами освіти, що виключає як домінування одних учасників освітнього процесу над іншими, так і одну думку над іншою. Учасники такого спілкування більш мобільні, відкриті та активні. Вчитель у цій моделі навчання є лише організатором і координатором інтерактивної взаємодії учнів з консультантом і помічником у разі потреби.

Теоретичною основою впровадження інтерактивних методів навчання мають стати системний, особистісно-орієнтований, діяльнісно-комунікативний підходи до побудови дидактичних процесів, теорія оптимізації навчального процесу, а також інваріантність навчального процесу, а саме уроку, як конкретної форми існування процесу здобуття знань і методу навчання (навчальної мікродіяльності). Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Деякі вчені визначають його як діалогове навчання: інтерактивне означає здатність взаємодіяти або перебувати в режимі розмови, діалогу з чимось (наприклад, комп'ютером) або кимось (людиною).

С.Ф. Сербин стверджує, що традиційно під інтерактивом розуміють відповідну ініціативну позицію суб'єкта, якому адресовані певні дії чи процедури. Поняття інтерактивності нині значною мірою освоєно педагогікою не лише в галузі навчання певної дисципліни, а й у процесі організації навчання з будь-якого предмету. Узагальнюючи наукові дослідження з даної проблеми, виходить, що інтерактивні методи навчання на уроках – це методи

міжособистісної взаємодії в режимі вчитель-учень, учень-учитель, учень-учень, які забезпечують досягнення мети і завдань уроку [13, с. 132].

Н.Ю. Рудницька слушно зазначає, що організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, вдавання до рольових ігор, висловлення власної точки зору на ту чи іншу проблему, уміння аргументувати докази, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що процес навчання відбувається в умовах постійної та активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання. Під час інтерактивного навчання школяри вчаться бути демократичними, спілкуватися з однолітками, критично мислити, поважати думку колег, приймати виважені рішення [10, с. 77].

О.В. Полинок розкриває інтерактивне навчання як раціональну форму організації навчальної діяльності, що має конкретну і прогнозовану мету: створити комфортні умови навчання, за яких учень відчуває свою успішність, розвиває інтелектуальні здібності, а також отримує позитивні результати [11, с. 126].

На думку В.В. Шльоміної, сутністю інтерактивного навчання є взаємонавчання, групова форма організації навчального процесу з реалізацією методів активного групового навчання для вирішення дидактичних завдань. При цьому вчитель виконує функції помічника в роботі, консультанта, організатора, стає одним із джерел інформації. Проте учень і вчитель виступають як рівноправні суб'єкти освітнього процесу. Під час такого діалогічного навчання учні вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу актуальних обставин та інформації, зважувати альтернативні думки, приймати виважені рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми [12, с. 7].

Інтерактивне навчання характеризується максимальним залученням учнів у навчальний процес, де навчання відбувається в умовах постійної й

активної взаємодії всіх учнів, у співнавчанні, у взаємонавчанні (навчальний колектив, група, кооператив); взаємодіяльність в умовах повноцінного спілкування в рамках цієї діяльності; відчуття успіху з боку кожного учасника навчальної взаємодії; роздуми про процес навчання; поглиблена робота з досвідом учасників освітньої взаємодії.

Інтерактивні методи навчання – це методи організації активної взаємодії учнів у навчальному процесі з метою досягнення заданих дидактичних результатів.

Інтерактивна технологія навчання – це така організація навчального процесу, яка унеможлиблює не участь у навчальному процесі через забезпечення наступних вимог:

- кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він повинен публічно звітувати;
- якість виконання поставленого перед групою завдання залежить від активності кожного учня.

Основною особливістю інтерактивного навчання є використання учнями власного досвіду для вирішення проблемних задач. Вони користуються максимальною свободою розумової діяльності при побудові логічних ланцюжків. Використання сучасних та інноваційних технологій, зокрема інтерактивних технологій навчання, значно підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками особистісного розвитку, вміння мислити, творити.

Інтерактивне навчання спрямоване на підготовку молоді до реального життя та громадської діяльності в громадянському суспільстві та демократичній правовій державі. Це потребує активізації освітніх можливостей школярів. Уроки повинні тренувати базові когнітивні та громадянські навички, а також поведінкові навички та моделі; викликати у дітей інтерес і мотивацію, навчати самостійного мислення і дій. В умовах інтерактивного навчання всі діти в класі мають можливість говорити та

висловлюватися: у них є час подумати, обмінятися думками з партнером, а потім висловити свої думки перед класом [12, с. 8].

Структура інтерактивних уроків складається з п'яти етапів:

- мотивація;
- оголошення, представлення теми та очікуваних результатів;
- актуалізація знань, надання необхідної інформації;
- усвідомлення;
- рефлексія.

Центральною частиною уроку є інтерактивна вправа.

Залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів розрізняють такі інтерактивні технології навчання (рис.1.2):

Рис.1.2. Інтерактивні технології навчання, за С.І. Муквіч [16]

Сучасні інтерактивні методи навчання широко використовуються в навчальній практиці, яка здійснюється в груповій або індивідуальній формі. Сучасні освітні інновації пов'язані з використанням інтерактивних методів

навчання. Викладач виступає виключно як організатор навчання, координатор групової роботи та дискусії. Інтерактивні технології навчання найбільше відповідають особистісно орієнтованому підходу до освітнього процесу. При застосуванні інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, використовуються рольові ігри.

Інтерактивне навчання базується на таких принципах:

– безпосередня участь кожного учасника заняття, що зобов'язує вчителя (організатора навчально-виховного процесу) зробити кожного учасника заняття активним дослідником шляхів і засобів вирішення тієї чи іншої проблеми;

- взаємоінформаційне та духовне збагачення (при цьому навчальний процес має бути організований таким чином, щоб його учасники могли обмінюватися життєвим досвідом та отриманою інформацією);

- персоналізоване навчання [1].

Використання інтерактивних технологій вимагає ретельної підготовки вчителя та учнів. Вони повинні навчитися успішно спілкуватися, використовувати навички активного слухання, висловлювати особисту думку та вміти задавати запитання та відповідати на них.

Ефективність інтерактивних технологій залежить від уміння вчителя:

- давати учням завдання попередньої підготовки: читати, міркувати, виконувати самостійні підготовчі завдання;

- підібрати до уроку чи курсу такі інтерактивні вправи, які б дали учням «ключ» до засвоєння теми;

- під час інтерактивних вправ дати учням час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не виконували механічно чи «іграючи»;

- використовувати одну-дві інтерактивні вправи на уроці, а не їх калейдоскоп;

- вести спокійну та глибоку дискусію за результатами інтерактивної вправи, зосереджуючись, зокрема, на інших елементах теми, які

безпосередньо не розглядаються в інтерактивній вправі;

- проводити експрес-опитування, самостійні домашні роботи за різними предметними матеріалами, не пов'язані з інтерактивними завданнями.

Основними перевагами інтерактивних технологій навчання є:

- інтерактивні технології допомагають забезпечити глибину вивчення змісту. Учні оволодівають усіма рівнями пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка). Учитель має можливість диференційовано підходити до учнів з особливими потребами — особистісними та інтелектуальними;

- змінюється роль учнів: вони приймають важливі рішення щодо навчального процесу, розвивають комунікативні навички, організаторські здібності;

- основним джерелом мотивації навчання є інтерес самого учня (відбувається перехід від зовнішньої мотивації (оцінка) до внутрішньої мотивації (потреба в знаннях));

- значно зростає роль особистості вчителя: він менше часу витрачає на вирішення завдань дисципліни, учитель більше розкривається перед учнями як лідер, організатор;

- школяри, які набувають особистого навчального досвіду, по-новому розглядають навчальний процес, роль у ньому вчителя та учня [1].

Особливістю інтерактивних методів навчання є використання учнями власного досвіду для вирішення завдань. Школярам надається максимальна свобода розумової діяльності для побудови логічних ланцюжків. Це пов'язано з необхідністю самостійно розв'язувати складні задачі, звільняючи тим самим школяра від традиційної ролі спостерігача в навчальному процесі. В інтерактивному навчанні школярі навчають один одного, тому можна говорити про діалогове навчання. Отже, використання інтерактивних методів навчання сприяє розвитку комунікативних умінь і навичок учнів, їх пізнавальної активності та встановленню емоційних контактів між учасниками навчального процесу [13, с. 132].

Серед найпопулярніших інтерактивних методів навчання слід виділити:

1. Метод «Мікрофон», який використовують на етапі актуалізації опорних знань учнів або на етапі закріплення вивченого матеріалу. Це дозволяє кожному висловити свою думку з приводу чогось. Висловлені думки не оцінюються та не коментуються, ніхто не має права перебивати чи перепитувати під час виступу.

2. «Мозковий штурм». Цей метод заснований на використанні знань, набутих учнями на попередніх уроках, він пропонує їм дати коротку, швидко та точну відповідь і полягає у вислуховуванні ідей без їх обговорення.

3. «Метод-прес» використовую на етапі вивчення нових матеріалів, коли виникають спірні питання і необхідно чітко аргументувати позицію щодо проблеми, переконати інших у правоті. Учні відповідають на запитання, аргументуючи свою позицію щодо проблеми за таким алгоритмом:

Виступ повинен бути чітким і включати:

Позиція – «Я вважаю, що...» (висловлюють думку, пояснюють точку зору);

Обґрунтування: «...тому що ...» (наводяться причини появи цієї думки докази на підтримку думки, позиції). Приклади та факти, що підтверджують думку, позицію. Висновки: «Отже, я вважаю ...»

4. На етапі вивчення нового матеріалу використовується «метод групового дослідження».

5. Інтерактивні вправи «Незакінчене речення» спонукають учнів бути уважними на уроці, давати правильні відповіді.

Інтерактивні методи навчання, які пропонує Т.Г. Шеховцева включають: лекції з мультимедійною презентацією, дискусії, метод «мозкового штурму», метод критичного мислення, міні-дослідження, метод бліц-опитування, анкетування, розв'язування ситуаційних завдань тощо. Основними критеріями інтерактивної моделі навчання є можливість неформального обговорення, розвиток ініціативного підходу, наявність групових завдань, виконання яких вимагає колективних зусиль [14, с. 105].

Таким чином, інтерактивне навчання – це така форма пізнавальної діяльності, яка створює комфортні умови для навчання учня, в яких школяр відчуває свою потребу, розвиває свої здібності та нахили, набуває впевненості, розвиває навички роботи в групах і командах, розвиває комунікативні здібності.

1.3. Особливості залежності навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці

Сучасний період суспільного розвитку, відродження всіх сфер суспільного і духовного життя вимагає якісно нового рівня освіти, який би відповідав світовим стандартам. Сьогодні в освіті відчувається пріоритет загальнолюдських цінностей. Відповідно до особистісно-діяльнісного підходу до організації навчально-виховного процесу в його центрі стоїть учень.

Формування особистості та її становлення відбувається в процесі навчання при дотриманні певних умов:

- створити позитивну атмосферу для навчання;
- почуватися рівним серед рівних;
- створити позитивну атмосферу в колективі;
- індивідуальне усвідомлення цінності висновків, зроблених колективно;
- відчуття активної участі кожної людини в подіях, у власному вихованні та розвитку.

Це формує внутрішню мотивацію до навчання та спонукає до розвитку особистості та самостереження. Інтерактивне навчання може забезпечити дотримання цих умов.

Мотивація навчальної діяльності є одним із способів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності активного засвоєння змісту освіти, яка залежить від рівня сформованості мотивації та навчальної діяльності школярів.

На формування позитивної мотивації до навчальної діяльності школярів впливає велика кількість факторів. Серед основних: гнучка система організації навчального процесу, чітко визначене коло завдань і можливі шляхи і методи їх виконання, плідна співпраця вчителя і школяра в групі, контроль і самоконтроль вчителя, його здатність до самооцінки.

Серед основних позитивних мотивів пізнавальної самостійності школярів важливе місце посідають інтерес до майбутнього, прагнення відповідати високим вимогам, що пред'являються суспільством. Тому основним мотивуючим чинником в організації навчального процесу має бути акцент на використанні спеціально орієнтованого матеріалу та набуття особистого досвіду.

Інтерактивне навчання – це діалогічний процес, у якому взаємодіють учитель і учень. На відміну від односторонньої комунікації з лінійною системою освіти, багатостороння комунікація з кредитною системою передбачає активність кожного суб'єкта навчального процесу, а не лише вчителя, паритет, відсутність репресивних заходів управління та наставництва [14, с. 106].

Створення та впровадження в навчальний процес інтерактивного навчання з різних дисциплін дає можливість виховного впливу, який спонукає школярів до розумової активності, прояву творчо-дослідницького підходу та пошуку нових ідей для вирішення різноманітних завдань навчально-дослідницької діяльності. Основною метою проведення інтерактивного лекційно-практичного заняття є не лише надання інформації, а й активне її засвоєння школярами. Вимоги такої форми навчання – двосторонній потік інформації або діалогічність; інноваційний характер інформації, що надається, та підготовки слухачів до уроків; постійна інтерактивність, тобто подолання однобічності потоку інформації за допомогою методів навчання та технологій навчання.

Тобто інтерактивні методи аудиторного навчання дозволяють підтримувати навчальну мотивацію на високому рівні. Адже інтерактивні

технології дозволяють учням дещо по-іншому сприймати інформацію, яка міститься на уроках. Сучасні учні сприймають більше візуальної інформації, відсутність викладу матеріалу уроку, який можна потримати в руках, сприяє розвитку пасивності. В учнів зникає прагнення до дослідження, пізнання, творчості, самостійної діяльності та поглибленого навчання.

Формування пізнавального інтересу є необхідною умовою навчальної мотивації. Не випадково інтерес образно порівнюють з каталізатором, який полегшує і прискорює психічні реакції, з ферментом, який дозволяє учням засвоювати основи наук. З перших днів перебування дитини в школі треба вірити в її розум, здібності та право здобувати знання з радістю. Стійкий пізнавальний інтерес є ознакою готовності дитини до навчання в школі. Знання сприяють виникненню, розширенню і поглибленню інтересу до дійсності. Важливо стимулювати пізнавальну активність учня, яка виявляється через запитання та дії.

Маючи сформовані пізнавальні інтереси, дитина успішно навчатиметься, у неї розвиватиметься інтерес до навчальної діяльності. Найважливішим завданням учителя на кожному уроці є активізація пізнавальної діяльності. Тому кожного разу, розглядаючи урок, учитель має насамперед розв'язувати основоположне завдання якомога швидше організувати передачу нового матеріалу – повідомлення, бесіду, відкриття, роздум, розв'язування задачі, самостійну роботу, навчальну діяльність, фізичний досвід тощо. Потрібно кожен урок перетворювати на урок спілкування, роздумів, де істина постає як суперечка, як діалог.

Ефективність використання інтерактивних технологій для підвищення мотивації до навчальної діяльності матиме сенс лише за умови використання певної адаптивної перехідної системи навчання, яка включала б, насамперед, «стару» традиційну систему навчання та містила б сучасні інновації у вигляді інтерактивних форм на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу у школі, інтенсивність якого суттєво зросла в останні роки, довів необхідність

впровадження сучасних інформаційних технологій навчання, заснованих на широкому використанні науково обґрунтованих технічних засобів навчання [11, с. 127].

Науковці зазначають, що за допомогою інтерактивних технологій на уроках можна побачити певний результат, а саме: учні не тільки засвоюють знання, а й розуміють їх, вчаться застосовувати, аналізувати, синтезувати, оцінювати. Тобто така робота сприяє дуже високому рівню активності школярів, що, на думку науковців, є результатом того, що основним джерелом мотивації до навчання є інтерес самих школярів [12, с. 15].

Завдяки оптимальному використанню різноманітних інтерактивних методів навчання змінюються позиції вчителя та учнів у навчальному процесі, що суттєво впливає на навчальну мотивацію. З носія готових знань учитель перетворюється на організатора пізнавальної діяльності учнів, а останні стають рівноправними суб'єктами навчання. При цьому створюється і реалізується модель творчої особистості, яка не тільки володіє комунікативними навичками, розуміє історичний процес і правові явища, а й вміє самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культури і моральності, а також розкриває свій творчий потенціал, що є основою для подальшого успішного професійного розвитку особистості.

Застосовуючи на уроці інтерактивні методи, можна досягти значного підвищення ефективності навчального процесу за рахунок цілеспрямованої активізації мислення, коли учень змушений бути активним протягом усього заняття, проявляти самостійність і творчість у виконанні завдань.

На нашу думку, впровадження під час практичного заняття певної кількості інтерактивних прийомів активізує індивідуальну та/або колективну роботу школярів. Наприклад, замість того, щоб поставити запитання першому, хто підняв руку, можна запропонувати обговорити свою думку з сусідом, а вже потім дати можливість відповісти на запитання, тим самим дозволивши всім школярам взяти участь у обговоренні поставленого питання.

Наразі інтерактивне навчання довело свою важливість і затребуваність

на всіх рівнях системи освіти. Його реалізація сприяє створенню додаткових можливостей для оновлення змісту освіти, методики викладання дисциплін і поширення знань, які базуються на сучасних мультимедійних технологіях. Інтерактивне навчання допомагає урізноманітнити навчальний процес, що також є фактором зростання інтересу до дисципліни та мотивації.

Отже, впровадження інтерактивних методів навчання сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів до вивчення предмета, дає змогу вчителю врахувати особливості розвитку творчих здібностей школярів, адже інноваційні методи навчання активізують творчий потенціал учнів та підвищити якість засвоєння ними загальноосвітніх знань, забезпечити практичну та творчу підготовку.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОЦІ

2.1 Організація, етапи та методи дослідження

Розвиток національної системи освіти активізував педагогічні дослідження проблеми мотивації навчальної діяльності, зокрема питання оптимальної організації навчально-виховного процесу в школі. Формування мотивації до навчання в шкільному віці можна без перебільшення вважати однією з центральних проблем сучасного шкільного навчання. Її актуальність визначається оновленням змісту освіти, постановкою завдань щодо формування в школярів способів самостійного здобуття знань і пізнавальних інтересів та формування в них активної життєвої позиції.

Ефективність реалізації навчальної мети – обізнаність, міцність і глибина знань учнів безпосередньо залежить від активного інтересу до предмету, бажання дитини знати, тобто від рівня мотивації учнів до вивчення предмету.

Проблема формування мотивації до навчання лежить на стику навчання і виховання і є найважливішим аспектом сучасної освіти.

Вивчення мотивації поведінки є ключовою проблемою психології особистості. Важливим аспектом цієї проблеми є питання формування та розвитку мотивацій. Мотив учіння – акцентування учня на різних сторонах навчальної діяльності.

Якщо у дитини не сформований інтерес до навчання, вона неминуче впадає в стан нудьги, апатії, байдужості, у неї починає формуватися різко негативне ставлення до «нецікавих» предметів. Учням важливо ефективно навчатися, оволодівати новими знаннями, особливо в період підготовки до іспитів.

Таким чином, існує зв'язок різних типів відношення учнів до навчання пов'язані з їх мотивацією та станом навчальної діяльності.

З метою виявлення рівня навчальної мотивації учнів було проведено експериментальне дослідження, спрямоване на вивчення реального стану проблеми.

Об'єкт дослідження: навчальна мотивація школярів.

Предмет роботи: залежність навчальної мотивації школярів початкових класів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці.

Мета: на основі дослідження залежності навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці розробити практичні заходи її підвищення.

Для досягнення головної мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Розкрити теоретико-методологічні аспекти дослідження навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці.
2. Провести емпіричне дослідження навчальної мотивації школярів.
3. Розробити практичні заходи підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці.
4. Оцінити ефективність розроблених рекомендацій.

Методи дослідження: методи педагогічного спостереження, бесіди, анкетування, педагогічного експерименту, рейтингу, вивчення документації, психолого-педагогічного тестування, аналізу результатів діяльності учня, узагальнення незалежних характеристик, а також аналіз та інші теоретичні методи.

База дослідження: Запорізька гімназія №17 Запорізької міської ради Запорізької області. Дослідження проводилось серед учнів четвертих класів, віком 9-10 років, в дослідженні приймало участь 40 учнів, яких було поділено на контрольну та експериментальну групу по 20 школярів.

Кількісний аналіз учнів, що приймали участь в дослідженні представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Кількісний аналіз учнів, що взяли участь у дослідженні

Група	Чоловіча стать		Жіноча стать		Разом
	осіб	питома вага, %	осіб	питома вага, %	
Контрольна	9	45	11	55	20
Експериментальна	10	50	10	50	20
Разом:	19	X	21	X	40

Представлені дані свідчать, що в дослідженні взяло участь 19 хлопців та 21 дівчина.

Дослідження відбувалось за наступними етапами:

I етап – проведення констатуючого експерименту, який полягав у визначенні рівнів сформованості навчальної мотивації школярів;

II етап – проведення формуючого експерименту з метою підвищення рівня навчальної мотивації за допомогою інтерактивних методик;

III етап – проведення контрольного експерименту для виявлення ефективності розроблених заходів за результатами проведення попередніх етапів та зіставлення даних контрольної та експериментальної груп.

На підготовчому етапі було детально проаналізовано теоретичну інформацію, літературні джерела стосовно теми дослідження, а саме мотивації навчальної діяльності учнів. Виявлено актуальність дослідження, сформульовано об'єкт та предмет дослідження, визначено мету та завдання дослідження. Були підібрані методики, підготовлено бланки анкет, визначено програми обробки отриманих даних.

На основному етапі дослідження було проведено опитування учнів, бесіди з педагогами, анкетування учнів. Далі за допомогою математичних програм було опрацьовано отриману інформацію. На основі отриманих даних сформовано практичні заходи підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання на уроці. Протягом трьох

місяців діти експериментальної групи навчались з використанням розроблених заходів. За рахунок повторного дослідження мотивації навчання та порівняння отриманих результатів з результатами вихідного дослідження визначено ефективність розроблених заходів.

Заключний етап дослідження залежності навчальної мотивації школярів початкових класів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці включав підбиття підсумків та формування висновків.

До проведення анкетування та тестування дітей відповідно до обраних методик дослідження, було зібрано дані про успішність навчання дітей, що приймали участь в дослідженні. В розрахунках брали дані щодо середнього балу за 1 семестр 2023 року.

У процесі дослідження використовувались наступні методики:

1. Анкета для визначення шкільної мотивації (за Н. Г. Лускановою).
2. Анкета вивчення мотивації навчання школярів 4-7 класів.
3. Типологія мотивів навчання «Драбинка мотивів» (А.І. Божовіч, І.К. Маркова).

Розглянемо методики більш детально.

1. Анкета для визначення шкільної мотивації (за Н.Г. Лускановою) представлена в додатку Б.

2. Анкета вивчення мотивації навчання школярів 4-7 класів представлена в додатку В. Творча група Немишлянського району м. Харкова розробила власну анкету вивчення мотиваційної сфери учнів для 4-7 класів з метою визначення та надання необхідної підтримки практичним психологам щодо вивчення мотивів навчання учнів та їх рівень мотивації. Мета створення анкети це визначення спрямованості та рівня шкільної мотивації учнів. Анкета передбачає 10 запитань, на які учні мають дати 2 відповіді, які їм найбільше підходять. Кожний варіант відповіді дозволяє зрозуміти мотив учня за який нараховується певна кількість балів.

3. Типологія мотивів навчання «Драбинка мотивів» (А.І. Божовіч, І.К. Маркова).

Методика призначена для діагностики провідних мотивів навчальної діяльності учнів (додаток Г). Шкали: пізнавальні мотиви, соціальні мотиви
Мотиви пізнавальні:

- 1) пізнавальний широкий – спрямування на оволодіння знаннями новими;
- 2) спрямування на процес навчання – процесуальний;
- 3) орієнтація на результат навчання – оцінку – результативний;
- 4) пізнавально – навчальний – спрямування на засвоєння способу отримання знань.

Мотиви соціальні:

- 1) соціальний широкий мотив – мета набути знання, щоб бути суспільству корисним;
- 2) «мотив вчительський» – ціль заслужити схвалення і похвалу з боку вчителя;
- 3) «мотив батьківський» – прагнення похвалу і схвалення заслужити батьків;
- 4) «мотив товариський» – мета заслужити своїх товаришів повагу.

Отримані результати за допомогою цієї методики, вказують на співвідношення пізнавальних та соціальних мотивів навчання школяра. Важливо, які мотиви перші чотири місця займають в ієрархії. Якщо ці позиції займають два пізнавальних та два соціальних мотиви, це означає про гармонійне у дитини їх поєднання.

А.І. Божович у своїй роботі про навчальні мотиви стверджує, що у кожної дитини є первинні та вторинні навчальні мотиви, які не мають самостійного значення. Другорядні мотиви завжди залежать від основних. А яка з мотивацій учня буде основною, залежить від його ставлення до навчальної діяльності. В одних випадках таким головним мотивом може бути бажання стати відмінником, в інших випадках – бажання отримати освіту, в третіх – бажання здобути і засвоїти знання. У результаті дослідження встановлено, що ці дві категорії мотивацій необхідні для успішного здійснення

не тільки навчальної, а й будь-якої іншої діяльності. Великий вплив на учня надає такий мотив, як бажання здобувати й засвоювати знання, допомагаючи йому долати труднощі в процесі навчальної діяльності.

За результатами всіх досліджень було виокремлено п'ять типів ставлення до навчання:

- негативне;
- байдужне або нейтральне;
- позитивне аморфне;
- позитивне пізнавальне, усвідомлене;
- позитивне відповідальне, особистісне.

Для негативного ставлення школярів до навчання характерно таке:

- мало мотивів навчальної діяльності;
- налаштування лише на результат;
- відсутність вміння формування мети та подолання труднощів для її досягнення;
- неможливість дотримання інструкцій щодо навчальної діяльності;
- не можливість пошуку шляхів вирішення проблем в навчальній діяльності.

За позитивного (аморфного) ставлення школярів до навчання в мотивації спостерігаються:

- нестійкий рівень допитливості;
- перевага цікавості до певних навчальних предметів;
- переважання соціальних мотивів;
- первинне розуміння мети визначеною вчителем.

За позитивного (пізнавального) ставлення школярів до навчання мотивація характеризується:

- формування мети навчальної діяльності;
- формування стійких мотивів навчальної діяльності;
- розуміння залежності мотивів і цілей навчальної діяльності.

Навчальна діяльність включає не тільки відтворення за зразками вчителя

завдань, способів дій, але й виникнення самостійно визначених цілей, а також виконання дій з власної ініціативи. Відбувається опанування вміннями планувати й оцінювати свою навчальну діяльність до її здійснення, перевіряти та контролювати себе на кожному етапі уроку.

За позитивного (особистісного, відповідального) ставлення школяра до навчання мотивація характеризується:

- стійкістю і неповторністю мотиваційної сфери;
- уміннями ставити перспективні, нестандартні цілі та реалізовувати їх; умінням долати перешкоди задля досягнення мети.

У навчальній діяльності, спостерігається пошук нестандартних способів виконання навчального завдання, гнучкість і мобільність способів дій, опанування навчальними діями та уміннями до рівня навичок і звичок культури праці, вихід з навчальної діяльності в самоосвітню, перехід до творчої діяльності.

Таким чином, обрані методики дослідження навчальної мотивації учнів дозволили оцінити рівень навчальної мотивації та визначити провідні мотиви, які впливають на дитини, щоб заохотити її до навчання.

2.2 Аналіз результатів дослідження навчальної мотивації школярів

Першою була використана Анкета для визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою. Дослідження проводилось окремо в контрольній та окремо в експериментальній групі. Всі учні, що приймали участь в дослідженні отримали бланк анкети, в якому мали дати відповіді на поставлені питання. Перш ніж почати анкетування діти були попереджені, що це дослідження ніяк не вплине на їх оцінку, були вжиті заходи для зниження рівня напруги.

Відповідно до захисту персональних даних дітей, що приймали участь в дослідженні, кожному було присвоєно певний номер, який не змінювався до кінця експерименту.

Результати визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою

представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою

№ дитини	Середній навчальний бал за I семестр	Кількість балів за анкетування	№ дитини	Середній навчальний бал за I семестр	Кількість балів за анкетування
Контрольна група			Експериментальна група		
1	8,3	17	1	6,1	12
2	9,2	18	2	9	18
3	5,3	11	3	4	8
4	6,2	12	4	3,4	2
5	8,1	16	5	9,5	19
6	9	18	6	10,4	27
7	10,2	28	7	11	29
8	8	16	8	7	14
9	6	12	9	6,5	13
10	6,2	12	10	9,7	25
11	7,4	15	11	4,5	9
12	5,2	10	12	6,5	13
13	4	8	13	6	12
14	6,9	14	14	7,8	9
15	8	16	15	8,6	17
16	10	25	16	9,1	22
17	10,2	27	17	8,6	14
18	5,1	10	18	7	14
19	9,8	22	19	6,3	13
20	7,8	16	20	8,1	16
Середнє значення	7,55	16,17	Середнє значення	7,46	15,31
Коефіцієнт кореляції		0,95	Коефіцієнт кореляції		0,91

Під час дослідження було розраховано коефіцієнт кореляції. Міцність лінійного кореляційного зв'язку оцінюється так:

- $|k| \geq 0,8$ – сильний кореляційний зв'язок;
- $0,4 \leq |k| < 0,8$ – кореляційний зв'язок наявний;
- $|k| < 0,4$ – кореляційний зв'язок відсутній.

Проведені розрахунки свідчать, що між успішністю навчання та шкільною мотивацією є значний зв'язок. Так в контрольній групі коефіцієнт кореляції склав 0,95, а в експериментальній – 0,91, що вище показника 0,8.

Згрупуємо результати визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Загальні результати визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою

№ дитини	Кількість дітей	Питома вага, %	№ дитини	Кількість дітей	Питома вага, %
Контрольна група			Експериментальна група		
сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність.	3	15	сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність.	3	15
ставлення до себе як до школяра практично сформоване	1	5	ставлення до себе як до школяра практично сформоване	1	5
позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює поза навчальними сторонами	8	40	позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює поза навчальними сторонами	7	35
ставлення до себе як до школяра не сформоване	7	35	ставлення до себе як до школяра не сформоване	5	25
негативне ставлення до школи	1	5	негативне ставлення до школи	4	20
Разом:	20	100	Разом:	20	100

Отже, з отриманих даних бачимо, що хороша шкільна мотивація була лише у 3 дітей в кожній групі; лише по 1 дитині в кожній групі мали сформоване представлення про себе, як про учня; позитивне ставлення, але через сторонні причини було у 8 дітей в контрольній групі та у 7 в експериментальній; низька шкільна мотивація у 7 дітей контрольної групи та 5 дітей експериментальної; негативне відношення до школи у 1 дитини в контрольній групі та у 4 дітей в експериментальній.

Таким чином, можна зробити висновок, що рівень шкільної мотивації знаходився на низькому рівні та значно впливав на успішність навчання школярів. Відповідно виникла необхідність додаткового дослідження задля визначення мотивів навчання школярів, тому було використано другу методику Анкету вивчення мотивації навчання школярів, розроблену психологами Немишлянському району м. Харкова (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Результати визначення мотивації навчання школярів

№ дитини	Середній навчальний бал за I семестр	Кількість балів за анкетування	Рівень мотивації	№ дитини	Середній навчальний бал за I семестр	Кількість балів за анкетування	Рівень мотивації
Контрольна група				Експериментальна група			
1	8,3	58	III	1	6,1	41	III
2	9,2	64	III	2	9	61	III
3	5,3	37	IV	3	4	27	IV
4	6,2	43	III	4	3,4	7	V
5	8,1	57	III	5	9,5	65	II
6	9	63	III	6	10,4	71	II
7	10,2	71	II	7	11	75	II
8	8	56	III	8	7	48	III
9	6	23	IV	9	6,5	44	III
10	6,2	25	IV	10	9,7	66	II
11	7,4	52	III	11	4,5	31	IV
12	5,2	21	IV	12	6,5	44	III
13	4	18	V	13	6	41	III
14	6,9	44	III	14	7,8	53	III
15	8	56	III	15	8,6	58	III
16	10	75	II	16	9,1	62	III
17	10,2	77	II	17	8,6	58	III
18	5,1	17	V	18	7	48	III
19	9,8	69	II	19	6,3	43	III
20	7,8	51	III	20	8,1	55	III
Сер. значення	7,55	49	X	Сер. значення	7,46	50	X
Коефіцієнт кореляції		0,96		Коефіцієнт кореляції		0,98	

В дослідженні також було розраховано коефіцієнт кореляції, який показав залежність успішності навчання та мотивацією навчання, так в контрольній групі він склав 0,96, а в експериментальній – 0,98, що свідчить

про дуже міцний зв'язок.

Результати визначення мотивації навчання школярів свідчать, що середній рівень мотивації навчання в контрольній групі складав 49 балів, а експериментальній 50, що відповідало III рівню мотивації, нормальному середньому рівню мотивації навчання. Тобто в контрольній та експериментальній групі мотивація навчання знаходилась приблизно на однаковому рівні.

Згрупуємо результати мотивації навчання школярів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Загальні результати мотивації навчання школярів контрольної та експериментальної груп

Група	Низький до 19	Нижче за середній 20-39	Середній 40-46	Високий 65-70	Дуже високий 80-90	Разом:
Контрольна	2	4	10	4		20
Питома вага, %	10	20	50	20	0	100
Експериментальна	1	2	13	4		20
Питома вага, %	5	10	65	20	0	100
Разом:	3	6	23	8	0	40

Представлені дані свідчать, що жодна дитина не мала дуже високий рівень навчальної мотивації, як в контрольній, так і в експериментальній групі.

В контрольній групі 10% дітей мали низький рівень мотивації до навчання, в експериментальній групі цей показник складав 5%. Найбільше дітей мали середній рівень навчальної мотивації, а саме 10 дітей (50%) в контрольній групі та 13 дітей (65%) в експериментальній.

Високий рівень мали 4 дитини контрольної групи та 4 дитини експериментальної.

Для більшої наочності проілюструємо отримані дані на рисунку 2.1.

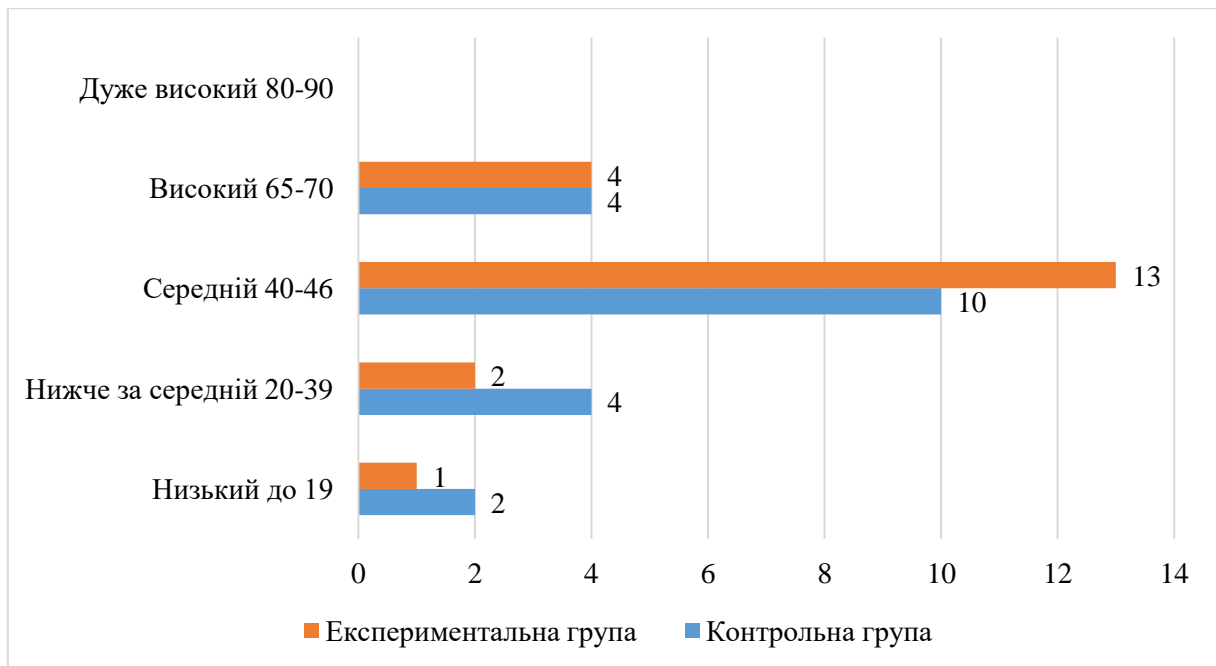

Рис. 2.1. Загальні результати мотивації навчання школярів до формуючого експерименту, осіб

Представлені дані свідчать, що більшість учнів мали середній рівень навчальної мотивації, як в контрольній, так і експериментальній групах. Тобто в цілому відношення до школи у дітей нейтральне та позитивне, але ми бачимо на діаграмі, що протягом навчання частина дітей мають й негативне відношення, адже були наявні нижче середнього та низький рівні мотивації, що потребує додаткового, більш глибокого вивчення та індивідуальної уваги.

Такі результати підтверджують попередні, оскільки нами вже було виявлено, що більшість дітей мають середній рівень навчальної мотивації, крім того, виявлено частину учнів, які потребують додаткового дослідження та коригування їх мотивації навчання, адже її відсутність значно негативно сказується на їх успішності навчання, засвоєнні нового матеріалу, освітнього процесу загалом.

Якісний аналіз по показникам мотивації учнів до навчання представлено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Якісний аналіз мотивації учнів до навчання

Показник	Контрольна група	Експериментальна група	Відхилення
кількість учнів з високим і дуже високим рівнем розвитку учбової мотивації, виражене у відсотках від загального числа учнів	20	20	0
кількість учнів із середнім рівнем учбової мотивації, виражене у відсотках від загального числа учнів	50	65	15
кількість учнів з низьким рівнем учбової мотивації, виражене у відсотках від загального числа учнів	10	5	-5
кількість учнів, що мають дуже високий і високий рівні розуміння особистісного сенсу навчання, а також кількість учнів, у яких розуміння особистісного сенсу відсутнє (визначається процентне співвідношення між ними)	1	2	1
кількість учнів з дуже високим і високим рівнями цілепокладання, а також кількість школярів з низьким рівнем цілепокладання (визначається процентне співвідношення між ними)	2	4	2

Представлене свідчить, що учнів з високим рівнем мотивації навчання більше, ніж з низьким. Крім того, в експериментальній групі менше учнів з низьким рівнем мотивації навчання.

Анкетування дозволило виділити провідні мотиви навчання у школярів, що приймали участь в дослідженні, а саме: навчальний мотив; соціальний мотив; позиційний мотив; оцінковий мотив; ігровий мотив; зовнішній мотив.

Всі учні показали різні результати за кількісним показником мотиваційної сфери, але мотив обрали в більшості випадках позиційний, а для кращої ефективності навчального процесу необхідно щоб переважали пізнавальний та соціальний мотиви, які знаходяться на середньому рівні, особливо у учнів експериментальної групи (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Загальні результати визначення мотивів навчання школярів
контрольної та експериментальної груп, %**

Група	Навчальний	Оцінковий	Соціальний	Позиційний	Ігровий	Зовнішній
Контроль на	18	15	16	37	12	2
Експерим ентальна	19	16	13	39	11	2

Можна зробити висновок, що учням важлива особиста зацікавленість в предметі, легкість в його освоєнні, а також відношення вчителів. Загальні мотиви інтересу до навчання, думка батьків і друзів не є пріоритетними для вибору улюблених / нелюбимих предметів. З аналізу результатів тестування загальної мотивації до навчання було виявлено, що найбільш пріоритетними мотивами є:

- позиційний («хочу самоствердитися», «хочу реалізуватися», «хочу стати лідером», «хочу домінувати серед однолітків»),
- навчальний («хочу отримувати повні і глибокі знання», «для розширення розумового кругозору»).

За даною методикою, запропонованою психологами Немишлянському району, частіше всього (37% учнів контрольної та 39% експериментальної групи) зустрічається позиційний мотив, який є домінуючим серед учнів по усій виборці. Наступним є навчальний мотив, який характеризується направленістю на здобуття знань. Учні, які обирали саме це мотив добре змотивовані на учбову діяльність. Для таких школярів важливіше знання, вміння, накопичення досвіду, зацікавленість у навчанні.

Сформованість навчального мотиву в учня – це внутрішня позитивна спрямованість дитини на школу як на власне навчальний заклад – найважливіша передумова благополучного входження її у навчальну дійсність, тобто прийняття нею відповідних шкільних вимог і повноцінного включення у навчальний процес. Цей результат підтверджує, що найбільш розповсюдженими є саме пізнавальний та навчальний мотиви.

Розглянемо структуру мотивів навчальної діяльності в контрольній групі на рис. 2.2.

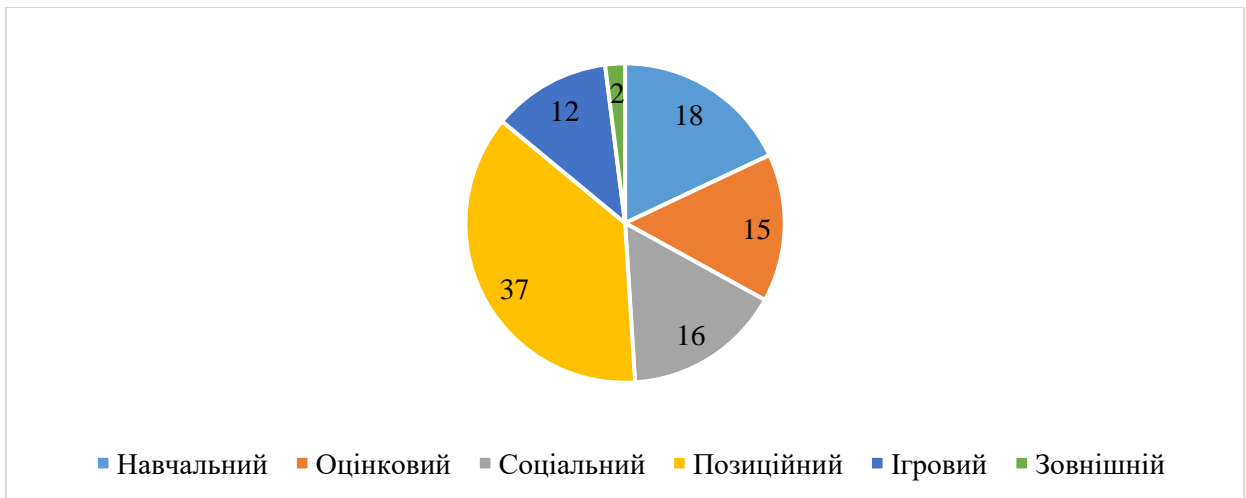

Рис. 2.2. Структура мотивів навчальної діяльності в контрольній групі за анкетною, розробленою психологами Немишлянському району м. Харкова, %

Розглянемо структуру мотивів навчальної діяльності в експериментальній групі на рис. 2.3.

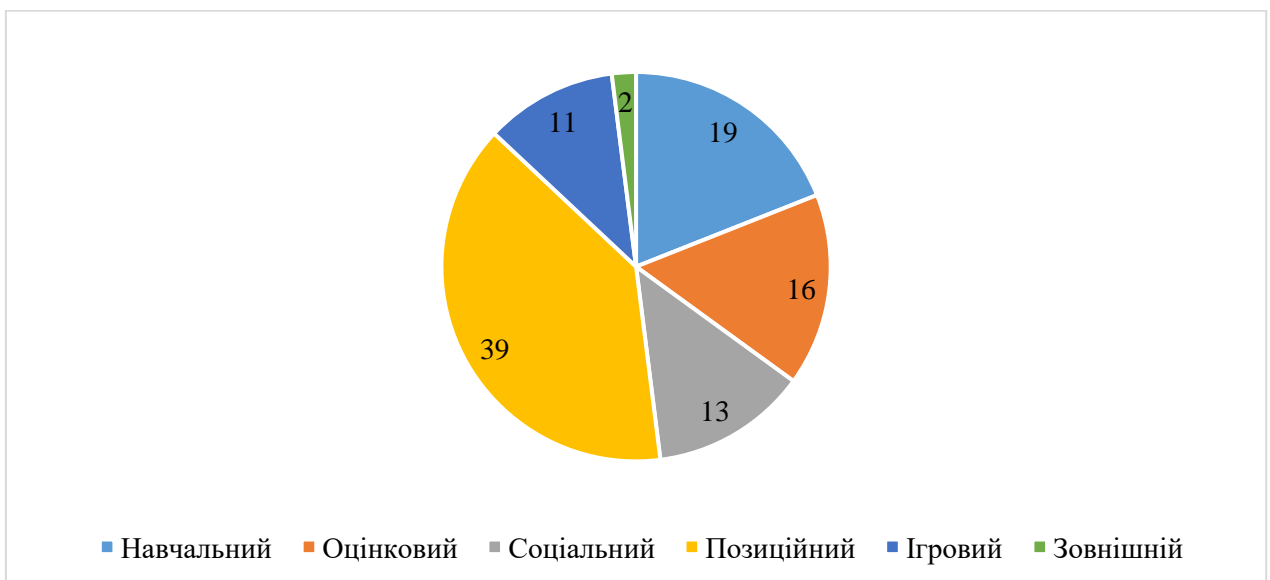

Рис. 2.3. Структура мотивів навчальної діяльності в експериментальній групі за анкетною, розробленою психологами Немишлянському району м. Харкова, %

Наочно бачимо, що в контрольній та експериментальній групі практично співпадають мотиви навчальної діяльності, лише в контрольній переважає соціальний на 3%, що свідчить про те, що діти даної групи більше хочуть отримувати схвалення щодо навчання від значущих для них людей.

Отже, третє місце за рейтингом в контрольній групі зайняв соціальний мотив, він набрав 16% виборів дітей. Цей мотив пов'язаний з широкою потребою людини в спілкуванні, у прагненні одержати задоволення від процесу спілкування, від налагодження відносин з іншими людьми, від емоційно забарвлених взаємодій з ними. У широкому розумінні соціальний мотив проявляється в прагненні одержувати знання, щоб бути корисним Батьківщині, суспільству, бажанні виконати свій борг, у розумінні необхідності вчитися й у почутті відповідальності. Тут велике значення мотивів усвідомлення соціальної необхідності, повинності, також може бути віднесено бажання добре підготуватися до обраної професії. У вузькому сенсі – складаються в прагненні зайняти певну позицію, місце у відносинах з оточуючими, отримати їх схвалення, заслужити в них авторитет.

В той час як третє місце в експериментальній групі зайняв оціночний мотив – 16 %, що свідчить про те, що більшість дітей цікавляться оцінкою більше, ніж власне навчанням, тобто отриманням знань. Такі учні вчать для того, щоб отримувати оцінку і тим самим задовольняти свої зовнішньо замотивовані потреби. Зовнішніми мотивами можуть виступати батьки, вчителі, однолітки, небажання гірше виглядати на фоні інших учнів, з точки зору оцінок.

Зовнішній мотив, дія якого обумовлена відчуттям боргу, обов'язку перед батьками виявився у 2% учнів, як контрольної, так і експериментальної групи.

Ігровий мотив складав 12% в контрольній та 11% в експериментальній групі, тобто учні бажають ще ігрових ситуацій в процесі навчання, що підтверджує необхідність розробки практичних заходів підвищення навчальної мотивації школярів за рахунок застосування інтерактивних методів навчання на уроці.

Справжня мотиваційна готовність зумовлюється пізнавальною спрямованістю учня, яка розвивається на основі притаманної дітям допитливості, набуваючи характерних рис перших пізнавальних інтересів. Якщо ж пізнавальна активність неформована, дитину приваблюють різноманітні другорядні мотиви, пов'язані зі сприйняттям школи як місця для розваг, і дитина виявляється неспроможною взяти на себе обов'язки учня.

Далі в дослідженні було використано типологію мотивів навчання «Драбинка мотивів» (А.І. Божовіч, І.К. Маркова), результати представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Загальні результати діагностики мотивів навчання за А.І. Божовіч та І.К. Марковою

Домінуючі типи мотивів	Кількість досліджуваних	Питома вага, %	Домінуючі типи мотивів	Кількість досліджуваних	Питома вага, %
Контрольна група			Експериментальна група		
Соціальні	8	40	Соціальні	9	45
Пізнавальні	5	25	Пізнавальні	6	30
Гармонічне поєднання	7	35	Гармонічне поєднання	5	25

Представлені дані свідчать, що провідними мотивами навчальної діяльності є соціальний мотив у 40% контрольної групи та 45% експериментальної, що характеризується бажанням набути знання, щоб приносити суспільну користь; пізнавальні мотиви результативний та пізнавально – навчальний, що характеризуються орієнтацією на отримання та засвоєння знань та орієнтацією на отримання високої оцінки. Загалом у досліджуваній групі спостерігається значна частка учнів з гармонійним поєднанням пізнавальних та соціальних мотивів, оскільки їх частка 35% та 25%.

Результати емпіричного дослідження дозволяють зробити висновок про те, що сформованість мотивації учбової учнів знаходиться на достатньо середньому рівні, а це, у свою чергу, спрощує розвиток позитивної навчальної

орієнтації. Серед досліджених вчиться більша кількість дітей з середнім рівнем мотивації навчальної діяльності з високий позиційним мотивом, прагненням до самореалізації.

Згрупуємо результати ставлення до навчання школярів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Загальні результати ставлення до навчання школярів контрольної та експериментальної груп

Група	негативне	байдуже або нейтральне	позитивне аморфне	позитивне пізнавальне, усвідомлене	позитивне відповідальне, особистісне	Разом:
Контрольна група						
Частота	2	5	8	4	1	20
Питома вага, %	10	25	40	20	5	100
Експериментальна група						
Частота	2	4	9	3	2	20
Питома вага, %	10	20	45	15	10	100
Разом:	4	9	17	7	3	40

Представлені дані свідчать, що більшості дітей не вистачає усвідомленого ставлення до навчання, частина дітей мають негативне або байдуже ставлення, що негативно впливає на освітній процес.

Підводячи підсумок, можемо сказати, що формування мотивів навчання і позитивного відношення до школи є однією з найважливіших задач педагогічного колективу і сім'ї у підготовці дітей до школи. Найбільш значущим для успішності у навчанні є розвиток мотиваційної сфери дитини, яку потрібно формувати й удосконалювати спільними зусиллями з батьками, педагогами та вихователями. Необхідним є інтеграції існуючих практичних заходів підвищення навчальної мотивації школярів за рахунок застосування інтерактивних методів навчання в уроки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОЦІ

3.1 Практичні заходи підвищення навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці

Інтерактивне навчання є одним із важливих чинників активізації навчально-пізнавальної взаємодії між складними об'єктами пізнання та суб'єктами навчально-пізнавального процесу. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається лише через постійну й активну взаємодію всіх учнів [15, с. 1].

Науковці та практики визнали, що засвоєння знань, формування навичок і вмінь, розвиток особистісних якостей, набуття певних навичок особистості учня є найбільш ефективними, якщо в навчальному процесі використовуються інтерактивні технології та методи.

Сьогодні інтерактивні технології покликані зробити урок цікавим, пізнавальним, таким, щоб він міг розкрити творчий потенціал особистості, дозволити постійно підтримувати високий тонус уваги дітей і навчити їх приймати самостійні рішення.

Використання інтерактивних технологій дає змогу зацікавити та мотивувати учнів до вивчення предмету шляхом уникнення монотонності, моделювання роботи, використання форм і методів навчання, які викликають пізнавальний інтерес та стимулюють самостійність мислення Учні.

Дослідження на базі Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області та емпіричні дослідження інших вчених доводять, що інтерактивні технології навчання сприяють інтенсифікації навчального процесу та активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Це проявляється в необхідності:

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до навчального матеріалу і таким чином робити навчання доступнішим;
- самостійно знаходити можливі ресурси для вирішення проблеми;
- розробляти стратегію досягнення цілей і планувати конкретні дії;
- вчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити свою точку зору, сперечатися та дискутувати;
- навчитися слухати інших, поважати альтернативну думку;
- моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід шляхом включення себе в різні життєві ситуації та їх переживання;
- вчити будувати конструктивні стосунки в групі, визначати в ній своє місце, уникати конфліктів, вирішувати їх, шукати компроміси, прагнути до діалогу;
- знайти спільне вирішення проблеми;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, реалізації творчих ідей [15, с. 2].

З метою підвищення навчальної мотивації школярів шляхом використання інтерактивних методів навчання на уроці в експериментальному класі Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області було враховано, що вся діяльність дитини складається з окремих послідовних операцій. Спочатку учень сприймає інформацію, а потім мислить на її основі. При цьому інтерес до цього процесу дуже великий. Причому всі ці операції взаємопов'язані. Тому вчитель спрямував всі свої творчі зусилля на створення системи активних методів навчання, яка буде спрямована на підвищення мотивації учнів до навчання та їх пізнавальної активності.

Активні методи навчання – це методи, які забезпечують засвоєння учнями інформації шляхом активної діяльності. Тому до них можна віднести ігрові завдання та інтерактивні технології навчання.

З метою підвищення навчальної мотивації школярів шляхом використання інтерактивних методів навчання на уроках експериментальної групи Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області,

разом з пояснювально-ілюстративними прийомами вчителем застосовувались нові, особистісно зорієнтовані, в яких посилений творчо-діяльнісний компонент. Тільки в цьому випадку під керівництвом учителя учні набувають (а не отримують) реально необхідні знання, уміння та навички.

Для підвищення навчальної мотивації школярів шляхом використання інтерактивних методів навчання на уроках експериментальної групи Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області вчителі дотримувалися таких принципів:

– принцип діяльності. Для досягнення поставлених цілей кожен учень брав активну участь у процесі спілкування та активно взаємодіяв з іншими учасниками процесу;

– принцип зворотного зв'язку передбачав, що всі учасники повинні висловити свої думки, ідеї чи заперечення щодо поставлених завдань. Завдяки активному використанню зворотного зв'язку учасники групи дізнавалися, як інші сприймають їхній спосіб спілкування, стиль мислення, особливості поведінки;

– принцип експериментування полягав у спонуканні учнів до активного пошуку нових ідей і шляхів вирішення завдань. Цей принцип дуже важливий і як приклад стратегії поведінки в реальному житті, і як поштовх до розвитку творчості та індивідуальної ініціативи;

– принцип довіри у спілкуванні. На це спрямована особлива організація групового простору під час експерименту: застосовувалася техніка розміщення учнів і вчителя в колі обличчям до обличчя з метою зміни стереотипних установок і уявлень учнів про те, як потрібно проводити уроки, як вони мають бути організовані та яку роль у них повинен відігравати вчитель;

– принцип рівності позицій передбачав, що вчитель не нав'язував учням свою думку, а діяв з ними разом і на рівних. У свою чергу, кожен учень мав можливість виступити в ролі організатора та лідера.

Структура уроку у формі інтерактивного навчання передбачала наступні

етапи:

I. Етап організації (планування), який передбачав:

- визначення мети та завдань уроку;
- організаційні заходи: підготовка приміщення та навчальних матеріалів;

- формування груп, розподіл ролей між учасниками групи;
- повідомлення про завдання та очікувані результати після їх виконання.

II. Основний етап уроку передбачав:

- оновлення основних правил участі в певній діяльності;
- виконання дій, які дозволять досягти головної мети та завдань уроку;

- спостереження, участь, коригування за ходом спільної діяльності учнів.

III. Підсумок уроку:

- організація колективного обговорення ефективності обраної стратегії взаємодії та оцінювання роботи учнів;

- підсумок уроку;

- визначення ефективності використання тих чи інших технологій.

Готуючи уроки, учитель насамперед визначав дидактичну мету й виховні завдання уроків, зміст і обсяг нового навчального матеріалу, який необхідно засвоїти на уроці, встановлював основні напрямки зв'язку з матеріалом, який раніше вивчали учні, відбирав питання для повторення, а також описував структуру уроку та основні прийоми навчальної роботи на кожному етапі уроку з урахуванням рівня підготовки учнів, розподіляв навчальний час на окремі види роботи, підбирав і підготовляв необхідні наочні посібники до уроку, додаткову літературу, матеріали для самостійної роботи учнів.

Пошук оптимальних шляхів їх реалізації вимагали високої педагогічної майстерності. Педагоги чітко дотримувалися наступних основних аспектів:

- добір матеріалу;
- вибір оптимальних інтерактивних технологій;
- визначення структури уроку;
- організація навчальної діяльності учнів.

Педагоги звернули увагу на те, що ефективність навчання визначається не кількістю і різноманітністю завдань, а цілеспрямованим і планомірним впливом на особистість учня всієї системи навчальної роботи на уроках.

Основними методами та прийомами інтерактивного навчання в експериментальному класі були самостійна робота, робота в парах, робота в малих групах, проблемні та творчі завдання, запитання учнів до вчителя і навпаки. Усе це сприяло розвитку творчого та критичного мислення.

Слід додати, що використання інтерактивних технологій не було самоціллю, а лише засобом сприяння співпраці на уроках.

Для підвищення навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроках експериментальної групи Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області використовувались наступні технології: «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, робота в малих групах, «Навчаючи – вчусь», «Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Незакінчене речення». Крім того, використовувались тренінги, моделюючі заняття, виконання вправ, характерних для навчально-виховного процесу, конкурси, ділові, рольові ігри, дискусії різних видів.

На мотиваційному етапі навчальної діяльності використано інтерактивну технологію «Мікрофон». Учні повинні були уявити, що вони працюють з мікрофоном і, передаючи його один одному, висловити власну думку про те, чого вони очікують від уроку (чого навчитися, що запам'ятати), залежно від теми.

Так само часто підбивалися підсумки уроку, коли учнів запитували, що нового вони дізналися, які враження від уроку, що сподобалося, а що не сподобалося.

Для розвитку навичок групового спілкування, вміння вести дискусію

використовувалася інтерактивна технологія «Два-чотири-всі разом». Учні класу отримали задачу, над якою спочатку працювали самі, потім у парах, потім у четвірках. Після чотиристороннього обговорення відбулося колективне обговорення питання.

Об'єднання учнів у пари, а потім у четвірки з метою взаємного обговорення дозволило дітям навчитися домовлятися з тих чи інших питань, розуміти точку зору один одного та приймати спільні рішення.

Також на уроках використовувався «Мозковий штурм» – це метод вирішення проблеми, коли всі учасники задумуються над однією проблемою. Цю технологію використовували, коли потрібно було кілька варіантів вирішення проблеми.

Метою цієї технології було зібрати якомога більше ідей, тому кожен мав право висловитися, пропозиції висловлювалися по черзі, конкретно, лаконічно, приймалися всі пропозиції, навіть найнеймовірніші.

Крім того, використовувалася технологія «Незакінчених речень», часто поєднувалася з «Мікрофоном», що дозволяло розвивати зв'язне мовлення, власні висловлювання, порівнювати їх з іншими, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але переконливим чином.

Учитель чітко називав тему, з якої мають виступити учні (був використаний справжній мікрофон), вчитель формулював незакінчене речення і запропонував учням закінчити його. Кожен наступний учасник починав свій виступ із запропонованої формули. Наприклад: «На сьогоднішньому уроці я вдосконалив свої навички...», «На сьогоднішньому уроці найголовнішим відкриттям стало...», «Ця історія змусила мене навчитися...» тощо.

Крім того, важливою технологією, яка використовувалася на уроках, було «Дерево рішень» – ця технологія є варіантом вирішення конкретної проблеми. «Дерево рішень» допомогло дітям проаналізувати та краще зрозуміти механізм прийняття складних рішень.

Учитель вибрав задачу, яка не має чіткого розв'язання. Він викладав її у формі цікавої розповіді, життєвої ситуації, епізоду з літературного твору та

пропонував учням необхідну інформацію для вирішення проблеми. На дошці було намальовано «дерево рішень». Діти вказали шляхи та варіанти вирішення проблеми та обговорили кожен із варіантів вирішення. Деякі ідеї були відкинуті, а три-чотири залишилися.

Інтерактивна технологія «Метод ПРЕС» застосовувалася, якщо необхідно було чітко довести та обґрунтувати свою думку, при обговоренні спірних питань та під час вправ, у яких необхідно чітко зайняти певну позицію та довести свою точку зору.

На етапі формування вмінь і навичок була використана інтерактивна технологія «Займи позицію».

Використовуючи інтерактивні технології на уроках, вчитель помітив певний результат: учні не лише отримали знання, а й глибше зрозуміли новий матеріал, навчилися аналізувати отриману інформацію, викладати свої думки та досвід у певних ситуаціях. Учні стали більш активними на уроці, у них підвищився настрій, діти відвідували заняття з більшим задоволенням, значно підвищилась мотивація до навчання, крім того, діти стали більш схильні до сприйняття та засвоєння нової інформації, значно підвищилась їхня пізнавальна активність.

Тобто інтерактивні технології в поєднанні з іншими формами роботи сприяли глибшому засвоєнню знань, індивідуалізації навчання, визначенню рівня сформованості вмінь і навичок учнів, розвитку пам'яті, уваги, умінь аналізувати та порівнювати.

Впровадження інтерактивних технологій навчання спонукало учнів експериментального класу Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області до активної позиції в засвоєнні знань і досвіду, до оволодіння мистецтвом швидкого та ефективного вирішення навчально-методичних завдань у співпраці, підвищення культури спілкування та розвитку критичного мислення.

Особливу увагу було приділено вивченню технологій розробки питань для обговорення на уроці, оскільки вони стимулюють пізнавальну активність

і самостійність учнів, їх ініціативу, розвивають творчу активність, дозволяють створити комфортні умови для спілкування та залучити всіх учні в класі до активної взаємодії.

Крім того, використання інтерактивних технологій в експериментальному класі Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області сприяло розвитку мислення учнів. По-перше, ці завдання склалися переважно з необхідності шукати певну інформацію. Вони ставлять учня перед необхідністю самостійно знаходити рішення, а отже, розпізнавати, аналізувати факти, порівнювати їх і формулювати висновки. А це розвиває творчі здібності учня, увагу та ініціативу. По-друге, робота з інтерактивними технологіями створювала позитивну мотивацію до навчання, пробуджувала бажання пізнавати. По-третє, самостійно відкриваючи певні явища, учень отримує задоволення, впевненість у своїх силах, що веде до самореалізації особистості.

В умовах дистанційного навчання інтерактивні технології дозволяють підтримувати навчальну мотивацію учнів на високому рівні, серед найбільш часто використовуваних в експериментальних класах варто виділити:

- онлайн-діалоги та дискусії. У режимі відеоконференції учні в режимі реального часу обговорювали теми, ставили запитання та ділилися своїми думками;

- віртуальні лабораторії. Вчитель разом з дітьми проводили експерименти та дослідження в безпечних віртуальних середовищах, не виходячи з дому;

- ігрові технології. Розвиваючі ігри зацікавили дітей у навчанні, зробили його захоплюючим та динамічним;

- спільні проекти. Робота в команді над спільними проектами розвивала навички дистанційного спілкування та взаємодії;

- відео та інтерактивні вікторини. Чудовим інструментом для перевірки засвоєння матеріалу стали відеоматеріали з вбудованими тестами та завданнями.

Інтерактивні технології на уроках представлено на рис. 3.1 та 3.2.

Рис. 3.1. Інтерактивні технології на уроках англійської мови

Рис. 3.2. Інтерактивні технології на уроках літератури

При використанні інтерактивних технологій в експериментальному класі виникали певні труднощі, які доводилось вирішувати вчителю:

- необхідність великої кількості часу, щоб вислухати всіх;

- необхідність формувати в дітей навички слухати інших і не перебивати;

- необхідність контролювати розумовий процес в різних групах, що складно в умовах дистанційного навчання;

- підтримання освітнього призначення уроку, а не ігрового;

- необхідність вчити дітей аргументовано виражати свої думки.

Основними умовами ефективної організації навчального співробітництва у навчальному процесі були визначені необхідність забезпечення постійного спілкування всіх учасників, свідомої творчої взаємозалежності, активної особистої участі у спільній роботі, особистої та колективної відповідальності у прийнятті рішень, постійного формування навичок командної роботи з метою підвищення її ефективності.

Серед завдань, які стояли перед учителем і учнями у відносинах співпраці, було: зниження конфліктності у навчальній діяльності; підвищення ефективності діалогічного спілкування; підвищення навчальної мотивації.

Формуванню навчальної мотивації сприяли:

- загальна атмосфера позитивного ставлення до навчання, професійних знань;

- включення учнів у спільну навчальну діяльність у партнерській взаємодії (через форми парної та групової роботи);

- будувати стосунки «вчитель-учень» на основі створення успішних ситуацій, використовуючи різноманітні методи стимулювання;

- цікавість, неординарність подачі нового матеріалу;

- образне та живе мовлення, створення позитивних емоцій у навчальному процесі;

- використання пізнавальних ігор, дискусій, створення проблемних ситуацій та їх спільне і самостійне вирішення;

- вивчати матеріал з опорою на життєві ситуації, досвід роботи вчителя та учнів;

- розвиток самостійності та самоконтролю учнів у навчальній

діяльності, плануванні, постановці цілей та їх реалізації в діяльності, пошуку нестандартних шляхів вирішення навчальних завдань.

Іноді підвищенню навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці заважає відсутність повного розуміння даних методів, тому після реалізації всіх заходів було проведене додаткове анкетування задля з'ясування рівня сформованості умінь щодо застосування інтерактивних методів навчання (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Анкета визначення рівня сформованості умінь учнів щодо застосування інтерактивних методів навчання

Метод	Варіанти відповідей				
	Повністю розумію	Частково розумію	Не розумію взагалі	Подобається	Не подобається
Робота в малих групах					
Робота в парах					
Ротаційні (змінні) трійки					
Займи позицію					
Круглий стіл					
Мікрофон					
Дерево рішень					
Метод ПРЕС					
Мозковий штурм					
Два-чотири-всі разом					
Ваші пропозиції					

Аналіз методичної літератури та практичного досвіду дав змогу сформулювати наступні рекомендації щодо підвищення навчальної мотивації дітей за етапами організації та проведення уроку. Рекомендації подано з урахуванням особливостей використання інтерактивних технологій на уроках та орієнтовано на основні етапи уроку.

На підготовчому етапі уроку вчитель дотримувався таких рекомендацій щодо підвищення навчальної мотивації шляхом застосування інтерактивних методів на уроці:

1. Створення сприятливої емоційно-психологічної атмосфери уроку

через організацію довірчих відносин між учителем і учнем, а також сприятливих міжособистісних стосунків у класі.

2. Не нав'язування навчальних цілей. Важливо систематично відпрацьовувати з учнями постановку різних цілей: близьких, перспективних, простих, складних. Важливо, щоб цілі були реально досяжними.

3. Вибір учителем демократичного стилю впливу на учнів.

4. Позитивна психологічна взаємодія у спілкуванні з учнями: привітання, увага поглядом, усмішка, кивок.

5. Використання хвилин релаксації.

На основному етапі уроку були враховані такі рекомендації:

1. Постановку вчителем питань, які підкреслюють суперечливість, новизну, важливість та інші відмінні якості об'єкта пізнання.

2. Створення проблемних ситуацій, активна пізнавальна діяльність учнів, яка полягає у пошуку та розв'язанні складних завдань, що потребують актуалізації знань, аналізу, уміння бачити за окремими фактами та явищами їхню сутність та закономірності, які ними керують.

3. Використання дидактичних і розвиваючих ігор і вправ, а також технічних засобів навчання, мультимедійних технологій.

4. Використання постійних цілеспрямованих вправ і завдань для розвитку якостей, що лежать в основі пізнавальних здібностей: швидкості реакції, усіх видів пам'яті, мислення, уваги та уяви.

5. Відповідність навчальних завдань віковим обмеженням та їх оптимальному рівню складності.

6. Зв'язок нового матеріалу з раніше набутими знаннями для підвищення інтересу до нього.

7. Включення фізкультхвилинок в середину уроку та використання елементів психогімнастики: вираження емоцій рухом.

На етапі закріплення та перевірки знань застосовано такі рекомендації щодо підвищення навчальної мотивації шляхом використання інтерактивних методів на уроці:

1. Виявлення навіть невеликих успіхів учнів.
2. Оцінювання насамперед успіхів учнів, а не невдач.
3. Звертання уваги на динаміку розвитку навичок.
4. Застосування форм групової роботи для перевірки знань: робота в парах, перевірка один одного, використання сигнальних кіл, пред'явлення завдання один одному.
5. Акцентування уваги в разі невдачі не на помилку, а на недостатність зусиль, даючи при цьому зрозуміти дитині, що загальний рівень розвитку її здібностей достатньо високий, щоб впоратися з цим завданням.
6. Виключення конкурентної ситуації. Найкраще навчити учнів аналізувати та порівнювати власні результати та досягнення.
7. Виявлення з учнями причини помилок і способи їх виправлення.
8. Оцінювання конкретної відповіді без звернення до особистості учня.
9. Концентрація уваги учнів на успішності, на успішності діяльності [1, с. 243].

Таким чином, можна зробити висновок, що використання інтерактивних технологій на уроках експериментального класу Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області значно підвищило рівень навчальної мотивації, пізнавальної діяльності та активності учнів, їх зацікавленості, що сприяло зростанню бажання виконувати ті чи інші види робіт, а отже, вчитися, засвоювати новий матеріал у співпраці, співтворчості, через самостійну рефлексивну роботу. Використання інтерактивних технологій на уроках експериментального класу Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області дозволило вчителю диференціювати та індивідуалізувати навчальний процес, розвивати аналітичне мислення учнів, формувати в них навички самооцінки, самоконтролю своєї навчальної діяльності, сприяти розвитку творчого мислення, культури спілкування та вихованню активної діяльності особистості, яка вміє бачити, ставити і вирішувати нестандартні проблеми.

3.2. Оцінка ефективності розроблених рекомендацій

Головна мета освітніх реформ в Україні – створити школу, де буде комфортно навчатися і яка надаватиме учням практичні навички, які використовуються у повсякденному житті, нову школу, де вони навчатимуться вільно висловлювати власну думку, критично мислити та проводити власні дослідження [30, с. 137].

Тому були розроблені заходи підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання, які були реалізовані на уроках експериментального класу Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області. Потім проведено повторне визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою, результати якого представлено на рисунку 3.3.

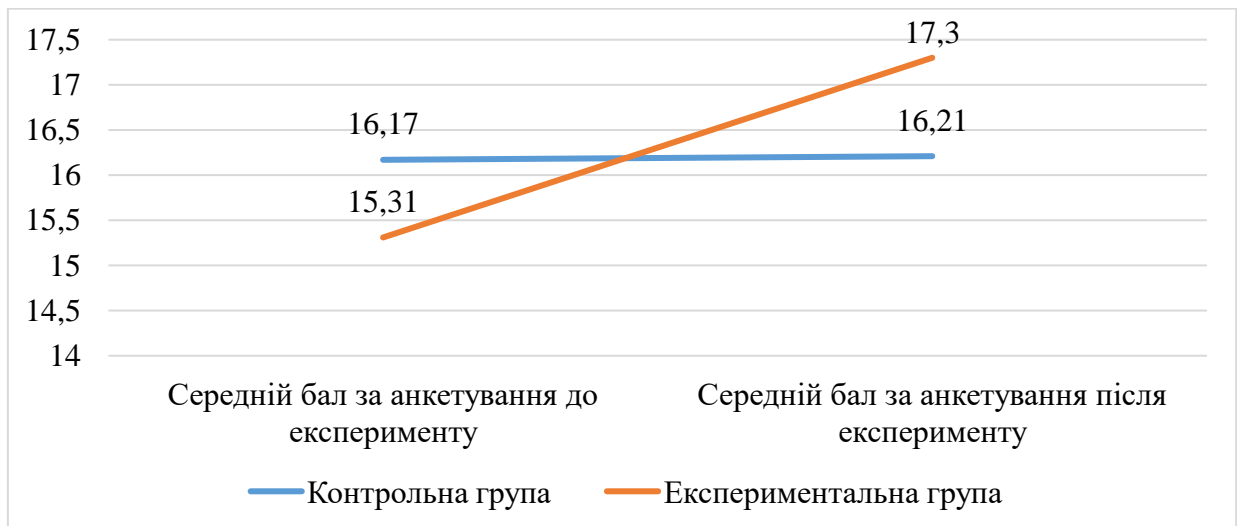

Рис. 3.3. Результати повторного визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою

Представлені дані свідчать, що використані інтерактивні технології в експериментальній групі дозволили значно підвищити рівень навчальної мотивації учнів. Так до експерименту в контрольній групі середній бал навчальної мотивації за методикою Н.Г. Лускановою складав 16,17 балів, після експерименту 16,21, тобто відбулось незначне зростання.

В експериментальній групі до експерименту середній бал навчальної

мотивації за методикою Н.Г. Лускановою складав 15,31 балів, після експерименту 17,3, тобто відбулось значне зростання, що підтверджує ефективність розроблених заходів.

Таким чином, можна зробити висновок, що розроблені заходи підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання, які були реалізовані на уроках експериментального класу Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області позитивно вплинули на навчальну мотивацію і значно її підвищили. Педагоги відзначили, що учні стали більш активні, позитивно налаштовані на навчання, нові навчальні матеріали, більш зацікавлені і готові до нових знань.

Далі було використано другу методику, Анкету вивчення мотивації навчання школярів, розроблену психологами Немишлянському району м. Харкова, результати представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

**Загальні результати повторного дослідження мотивації навчання
школярів контрольної та експериментальної груп**

Група	Показник	Низький до 19	Нижче за середній 20-39	Середній 40-46	Високий 65-70	Дуже високий 80-90	Разом:
До експерименту							
Контрольна група	Частота	2	4	10	4		20
	Питома вага, %	10	20	50	20	0	100
Експериментальна група	Частота	1	2	13	4		20
	Питома вага, %	5	10	65	20	0	100
Разом:		3	6	23	8	0	40
Після експерименту							
Контрольна група	Частота	2	4	10	4		20
	Питома вага, %	10	20	50	20	0	100
Експериментальна група	Частота	1	2	10	5	2	20
	Питома вага, %	5	10	50	25	10	100
Разом:		3	6	20	9	2	40

Представлені дані свідчать, що жодна дитина не мала дуже високий рівень навчальної мотивації, як в контрольній, так і в експериментальній групі до експерименту, втім після експерименту в експериментальній групі два учня мали дуже високий рівень, крім того зросла кількість із високим рівнем на 1 дитину. В контрольній групі змін у рівні навчальної мотивації не було виявлено, що свідчить про ефективність розроблених заходів підвищення навчальної мотивації школярів під час застосування інтерактивних методів навчання, які були реалізовані на уроках експериментального класу Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області.

Анкетування дозволило виділити провідні мотиви навчання у школярів. До експерименту всі учні показали різні результати за кількісним показником мотиваційної сфери, але мотив обрали в більшості випадках позиційний, а для кращої ефективності навчального процесу необхідно щоб переважали пізнавальний та соціальний мотиви, після експерименту у учнів експериментальної групи відбулось зрушення навчальних мотивів та переважали пізнавальний та соціальний (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Загальні результати визначення мотивів навчання школярів
контрольної та експериментальної груп після експерименту, %**

Група	Навчальний	Оцінковий	Соціальний	Позиційний	Ігровий	Зовнішній
До експерименту						
Контрольна	18	15	16	37	12	2
Експериментальна	19	16	13	39	11	2
Коефіцієнт кореляції	0,992	висока позитивна				
Після експерименту						
Контрольна	18	17	16	34	13	2
Експериментальна	27	16	22	19	14	2
Коефіцієнт кореляції			0,627	висока позитивна		
Коефіцієнт кореляції контрольна група до та після експерименту			0,994	висока позитивна		
Коефіцієнт кореляції експериментальна група до та після експерименту			0,545	висока позитивна		

Можна зробити висновок, що учням експериментального класу після експерименту стало важливіше отримати нові знання та отримувати схвалення щодо навчання від значущих для них людей, що стало більше мотивувати їх до навчання. В контрольній групі відбулись незначні зрушення мотивів навчальної діяльності.

Коефіцієнт кореляції підтвердив, що після експерименту в експериментальній групі значно змінились показники, в той час, як в контрольній групі коефіцієнт кореляції до та після експерименту склав 0,994, що свідчить про відсутність значних змін.

Далі в дослідженні було використано типологію мотивів навчання «Драбинка мотивів» (А.І. Божовіч, І.К. Маркова), результати представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Загальні результати діагностики мотивів навчання за А.І. Божович та І.К. Марковою після експерименту

Домінуючі типи мотивів	Кількість досліджуваних	Питома вага, %	Домінуючі типи мотивів	Кількість досліджуваних	Питома вага, %
До експерименту					
Контрольна група			Експериментальна група		
Соціальні	8	40	Соціальні	9	45
Пізнавальні	5	25	Пізнавальні	6	30
Гармонічне поєднання	7	35	Гармонічне поєднання	5	25
Після експерименту					
Контрольна група			Експериментальна група		
Соціальні	8	40	Соціальні	5	25
Пізнавальні	6	30	Пізнавальні	6	30
Гармонічне поєднання	6	30	Гармонічне поєднання	9	45

Представлені дані свідчать, що провідними мотивами навчальної діяльності до експерименту був соціальний мотив у 40% контрольної групи та 45% експериментальної, що характеризується бажанням набути знання, щоб приносити суспільну користь. Після експерименту їх питома вага змінилась, в експериментальній групі значно збільшилась частка учнів з гармонійним

поєднанням мотивів навчання, якщо до експерименту їх кількість складала 5 осіб (25%), то після експерименту 9 осіб і відповідно 45%. В контрольній групі їх частка навпаки зменшилась на 5%.

Остаточні результати дослідження ставлення до навчання школярів надано в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Загальні результати ставлення до навчання школярів контрольної та експериментальної груп після експерименту

Група	негативне	байдуже або нейтральне	позитивне аморфне	позитивне пізнавальне, усвідомлене	позитивне відповідальне, особистісне	Разом
До експерименту						
Контрольна	2	5	8	4	1	20
Питома вага, %	10	25	40	20	5	100
Експериментальна	2	4	9	3	2	20
Питома вага, %	10	20	45	15	10	100
Разом:	4	9	17	7	3	40
Після експерименту						
Контрольна	2	4	8	4	2	20
Питома вага, %	10	20	40	20	5	100
Експериментальна	2	3	4	6	5	20
Питома вага, %	10	20	20	35	25	100
Разом:	4	7	12	10	7	40

Представлені дані свідчать, що більшості дітей до експерименту не вистачало усвідомленого ставлення до навчання, 4 дитини мали негативне ставлення та 9 байдуже, що свідчить про низьку навчальну мотивацію, втім після експерименту кількість учнів з байдужим відношенням в експериментальній групі зменшилась. Крім того, збільшилась кількість дітей з позитивним і відповідальним відношенням в експериментальній групі, що свідчить про ефективність розроблених заходів використання інтерактивних технологій на уроках.

Анкетування щодо розуміння інтерактивних технологій, які

використовувались на уроці дозволило виділити ті технології, які дітям не подобаються і які вони менше всього розуміють, щоб краще пояснити їм важливість та цінність цих методів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Анкета визначення рівня сформованості умінь учнів щодо застосування інтерактивних методів навчання

Метод	Варіанти відповідей				
	Повністю розумію	Частково розумію	Не розумію взагалі	Подобається	Не подобається
Робота в малих групах	80%	20%		90%	10%
Робота в парах	100%	0%		70%	30%
Ротаційні (змінні) трійки	100%	0%		65%	35%
Займи позицію	80%	20%		75%	25%
Круглий стіл	100%	0%		90%	10%
Мікрофон	100%	0%		80%	20%
Дерево рішень	85%	15%		60%	40%
Метод ПРЕС	60%	40%		50%	50%
Мозковий штурм	95%	5%		90%	10%
Два-чотири-всі разом	85%	15%		70%	30%

Таким чином, дослідження ефективності інтерактивних методів навчання на уроках задля підвищення навчальної мотивації школярів на прикладі експериментальної групи Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області показало, що використання зазначених методів навчання позитивно впливає на навчальну мотивацію у дітей, стимулює їх отримувати нові знання, розширяти свій кругозір, співпрацювати один з одним, знаходити спільні рішення, а відповідно є доцільними до впровадження в навчальних закладах.

ВИСНОВКИ

Таким чином, мотивація навчальної діяльності є одним із способів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності активного засвоєння змісту освіти, яка залежить від рівня сформованості мотивації та навчальної діяльності школярів. Втім вона не є постійною, тому вчитель у своїй практиці повинен використовувати різноманітні підходи, методи та прийоми, щоб кожен урок був цікавим для дитини, ніс їй свою порцію знань, відкривав світ з різних сторін.

Посилення мотивації учнів до навчальної діяльності є одним із способів підвищення ефективності навчання. Тому необхідно створювати такі умови, в яких надається можливість кожному учню пережити радість успіху в навчальній діяльності, повною мірою актуалізувати й реалізувати свій особистісний потенціал.

Інтерактивні методи навчання – це методи організації активної взаємодії учнів у навчальному процесі з метою досягнення заданих дидактичних результатів. Основною особливістю інтерактивного навчання є використання учнями власного досвіду для вирішення проблемних задач. Вони користуються максимальною свободою розумової діяльності при побудові логічних ланцюжків. Використання сучасних та інноваційних технологій, зокрема інтерактивних технологій навчання, значно підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками особистісного розвитку, вміння мислити, творити.

Отже, впровадження інтерактивних методів навчання сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів до вивчення предмета, дає змогу вчителю врахувати особливості розвитку творчих здібностей школярів, адже інноваційні методи навчання активізують творчий потенціал учнів та підвищити якість засвоєння ними загальноосвітніх знань, забезпечити практичну та творчу підготовку.

В роботі було проведене емпіричне дослідження залежності навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці. База дослідження: Запорізька гімназія №17 Запорізької міської ради Запорізької області. Дослідження проводилось серед учнів четвертих класів, в дослідженні приймало участь 40 учнів, яких було поділено на контрольну та експериментальну групу по 20 школярів.

У процесі дослідження використовувались наступні методики:

1. Анкета для визначення шкільної мотивації (за Н. Г. Лускановою).
2. Анкета вивчення мотивації навчання школярів 4-7 класів.
3. Типологія мотивів навчання «Драбинка мотивів» (А.І. Божовіч, І.К. Маркова).

Результати визначення шкільної мотивації за Н.Г. Лускановою показали, що між успішністю навчання та шкільною мотивацією є значний зв'язок. Так в контрольній групі коефіцієнт кореляції склав 0,95, а в експериментальній – 0,91, що вище показника 0,8.

За методикою Анкетування вивчення мотивації навчання школярів, розроблену психологами Немишлянському району м. Харкова виявлено, що середній рівень мотивації навчання в контрольній групі склав 49 балів, а експериментальній 50, що відповідало III рівню мотивації, нормальному середньому рівню мотивації навчання. Тобто в контрольній та експериментальній групі мотивація навчання знаходилась приблизно на однаковому рівні.

В контрольній групі 10% дітей мали низький рівень мотивації до навчання, в експериментальній групі цей показник склав 5%. Найбільше дітей мали середній рівень навчальної мотивації, а саме 10 дітей (50%) в контрольній групі та 13 дітей (65%) в експериментальній. Високий рівень мали 4 дитини контрольної групи та 4 дитини експериментальної.

За типологією мотивів навчання «Драбинка мотивів» (А.І. Божовіч, І.К. Маркова) визначено, що провідними мотивами навчальної діяльності є соціальний мотив у 40% контрольної групи та 45% експериментальної, що

характеризується бажанням набути знання, щоб приносити суспільну користь; пізнавальні мотиви результативний та пізнавально – навчальний, що характеризуються орієнтацією на отримання та засвоєння знань та орієнтацією на отримання високої оцінки. Загалом у досліджуваній групі спостерігається значна частка учнів з гармонійним поєднанням пізнавальних та соціальних мотивів, оскільки їх частка 35% та 25%.

Для підвищення навчальної мотивації школярів шляхом використання інтерактивних методів навчання на уроках експериментальної групи Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області вчителі дотримувалися таких принципів: принцип діяльності; принцип зворотного зв'язку; принцип експериментування; принцип довіри у спілкуванні; принцип рівності позицій.

Структура уроку у формі інтерактивного навчання передбачала наступні етапи:

- I. Етап організації (планування).
- II. Основний етап уроку передбачав.
- III. Підсумок уроку.

Педагоги звернули увагу на те, що ефективність навчання визначається не кількістю і різноманітністю завдань, а цілеспрямованим і планомірним впливом на особистість учня всієї системи навчальної роботи на уроках.

Для підвищення навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроках експериментальної групи Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області використовувались наступні технології: «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, робота в малих групах, «Навчаючи – вчусь», «Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Незакінчене речення». Крім того, використовувались тренінги, моделюючі заняття, виконання вправ, характерних для навчально-виховного процесу, конкурси, ділові, рольові ігри, дискусії різних видів.

В умовах дистанційного навчання інтерактивні технології дозволяють підтримувати навчальну мотивацію учнів на високому рівні, серед найбільш

часто використовуваних в експериментальних класах варто виділити:

– онлайн-діалоги та дискусії. У режимі відеоконференції учні в режимі реального часу обговорювали теми, ставили запитання та ділилися своїми думками;

– віртуальні лабораторії. Вчитель разом з дітьми проводили експерименти та дослідження в безпечних віртуальних середовищах, не виходячи з дому;

– ігрові технології. Розвиваючі ігри зацікавили дітей у навчанні, зробили його захоплюючим та динамічним;

– спільні проекти. Робота в команді над спільними проектами розвивала навички дистанційного спілкування та взаємодії;

– відео та інтерактивні вікторини. Чудовим інструментом для перевірки засвоєння матеріалу стали відеоматеріали з вбудованими тестами та завданнями.

Іноді підвищенню навчальної мотивації школярів від застосування інтерактивних методів навчання на уроці заважає відсутність повного розуміння даних методів, тому після реалізації всіх заходів було проведене додаткове анкетування задля з'ясування рівня сформованості умінь щодо застосування інтерактивних методів навчання. Потім було проведене повторне дослідження навчальної мотивації учнів.

Таким чином, дослідження ефективності інтерактивних методів навчання на уроках задля підвищення навчальної мотивації школярів на прикладі експериментальної групи Запорізької гімназії №17 Запорізької міської ради Запорізької області показало, що використання зазначених методів навчання позитивно впливає на навчальну мотивацію у дітей, стимулює їх отримувати нові знання, розширяти свій кругозір, співпрацювати один з одним, знаходити спільні рішення, а відповідно є доцільними до впровадження в навчальних закладах.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воляннюк А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. № 27. с. 241-245.
2. Грущенко С.І. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності. Харків : ХНПУ, 2019. 40 с.
3. Гнатюк О.В. Шляхи формування мотивації до навчання в учнів сучасної початкової школи. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722411/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf>
4. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Х.: Вид – во НУА, 2005. 360 с.
5. Маляр Л. В., Ваколя З. М. Особливості мотивації учнів до навчальної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. №82. С. 102-107.
6. Чумак В.В. Вікова психологія: навч. посіб. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015. 192 с.
7. Демченко Я.М. Засоби формування мотивації навчання молодших школярів. *Педагогіка та психологія*. 2015. № 47. С. 14-24.
8. Чорней І.Д. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4 (80). С. 165.
9. Легін В.Б. Рефлексивні вміння у навчальній діяльності молодших школярів. *Молодий вчений*. 2018. №10 (62). С. 73-77.
10. Рудницька Н.Ю. Особливості використання інтерактивних технологій навчання математики у процесі підготовки майбутніх вчителів початкових класів. *Формування дидактичної компетентності педагогів*

дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 77-81.

11. Полінок О. В. Застосування інтерактивних методів навчання на заняттях із синтаксису складного речення. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* / За заг. ред. Огнев'юка В.О.К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. С. 126-128.

12. Шльоміна В.В. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови та літератури як засіб формування і розвитку комунікативної компетентності учнів. 2021. 27 с. URL: <http://golos241.in.ua/upload/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BA%D0%B0%20%202021.pdf>

13. Сербин С.Ф. Проблема використання інтерактивних методів у процесі навчання української мови та літератури: теоретичний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки.* 2016. №1. С. 131-137. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhdUP_2016_1_24.

14. Шеховцева Т.Г., Долінна М.О. Інтерактивні методи навчання як основа мотивації учнів в умовах сучасного педагогічного процесу. *Актуальні проблеми сучасної медицини.* 2019. №1. С. 105-108.

15. Староста В.І., Гардубей М.В. Інтерактивні методи навчання: практичний аспект. *Збірник наукових праць ЗОІППО.* 2017. № 1(27). С. 1-6.

16. Муквіч С.І. Інтерактивні технології як новітній підхід до організації навчального процесу в школі. *Всеукраїнська науково-практична конференція. Традиційні та інноваційні підходи у сфері сучасних педагогічних досліджень.* 16 березня 2020р. м. Київ. Центр Прогресивної Освіти "Генезум". URL: <https://genezum.org/library/interaktyvni-tehnologii-yak-novitniy-pidhid-do-organizacii-navchalnogo-procesu-v-shkoli>

17. Гладун М.А., Сабліна М.А. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету»*. 2018. №(4). С.33–43.
18. Дженджеро О., Ющенко С. Використання технологій опрацювання дискусійних питань у підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Український педагогічний журнал*. 2021. №3. С. 86-93.
19. Стаднік Н.В. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання. 2021. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33691872.pdf>.
20. Покатіло С.І. Нестандартні уроки в початкових класах. Активні та інтерактивні форми організації роботи учнів. *Початкове навчання та виховання*. 2012. №16. С.35-38.
21. Леонова Н.С. Інтерактивні технології навчання як засіб реалізації творчих здібностей учнів. *Педагогічна майстерня*. 2013. №4.С. 2-7.
22. Кучерова Г.М., Ягоднікова В.В. Інтерактивні вправи та ігри. Харків: Вид. група "Основа", 2012. 144 с.
23. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика & Менеджмент інновацій: навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.
24. Цивенко Я.І. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках математики, методичні рекомендації. Маріуполь. 2018. 55 с.
25. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
26. Антюшко Д.П., Володавчик В.С., Сєногонова Л.І., Сич Т.В. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: монографія. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. 189 с.
27. Хробуст Ю., Підгурська В. Інтерактивні методи навчання в Новій українській школі. *Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу : досвід, реалії, перспективи : збірник*

матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науковопрактичної конференції/ за заг. ред. І. Голубовської. Житомир, 2023. С. 91-94.

28. Горяча Л.О., Коломієць І.В., Прокопенко Т.С. Технологія роботи в малих групах: можливості і обмеження. 2016. URL: <https://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12.pdf>

29. Дьоміна І. Як почати використовувати метод кейсів. НУШ : нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-pochaty-vykorystovuvaty-metod-kejsiv-na-urokah/>.

30. Роміцина Л.В. Стратегії формування навчальної мотивації учнів на уроках математики в умовах реформи «Нова українська школа». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. №84. С. 137-141.

31. Микитюк С.О., Микитюк С.С. Мотивація навчальної діяльності як ресурс освітнього процесу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. /ред.кол.: А.В. Сущенко та ін. Запоріжжя : КПУ, 2021. №76. С.121-126.*

32. Фоменко К.І. Губристична мотивація у структурі мотиваційної сфери особистості студентів. *Актуальні проблеми психології*. 2015. №38. С. 444–453. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsu_2015_7_38_40.

33. Яворовська Л.М., Камишнікова Р.Ф., Поліванова О.Е. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. №3. 88 с.

34. Edgar S., Carr S. E., Connaughton J., Celenza A. Student motivation to learn: is self-belief the key to transition and first year performance in an undergraduate health professions program? *BMC Med Educ*. 2019. 19, Article number: 111. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1539-5>.

35. TESOL-Ukraine Online Teacher Development Institute «Social and Emotional Learning», 24.02.-25.02.2021, 2021.

ДОДАТКИ

Додаток А

Взаємозв'язок мотивації з характером навчальної діяльності

Показники навчальної діяльності	Мотивація	
	Зовнішня	Внутрішня
1	2	3
Тенденція до продовження навчальної діяльності	Припиняється, якщо зникають зовнішні стимули	Триває досить довго
Креативність	Викликає напруженість, стримує творчість	Сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості
Складність завдань	Учні надають перевагу спрощеним завданням, що призводить до втрати інтересу й активності у навчальній діяльності	Надають перевагу ускладненим завданням, що полегшує виконання дій, які вимагають евристичного підходу
Характер виконуваних дій	Полегшує виконання дій, що вимагають алгоритмічного підходу, але погіршує якість вирішення евристичних завдань, сповільнює творчу активність	Заважає виконанню алгоритмічних завдань, але сприяє евристичному підходові до вирішення завдань, прискорює зростання творчого мислення
Ефективність засвоєння навчального матеріалу	Поверхнєве оволодіння навчальним матеріалом	Більш високий рівень освоєння теоретичного матеріалу
Тип сформованого мислення	Позитивно впливає на формування алгоритмічного мислення й алгоритмічної діяльності	Більш успішно впливає на пізнавальні процеси та поведінку особистості, сприяє формуванню творчого мислення

Анкета для визначення шкільної мотивації (за Н. Г. Лускановою)

1. Тобі подобається в школі?
 - а) Так;
 - б) не дуже;
 - в) ні.
2. Уранці ти завжди з радістю йдеш до школи чи тобі часто хочеться залишитися вдома?
 - а) Іду з радістю;
 - б) буває по-різному;
 - в) частіше хочеться залишитися вдома.
3. Якби вчитель сказав, що завтра до школи не обов'язково приходити всім учням, ти б пішов до школи чи залишився б вдома?
 - а) Пішов би до школи;
 - б) не знаю;
 - в) залишився б удома.
4. Тобі подобається, коли відмінюють уроки?
 - а) Не подобається;
 - б) буває по-різному;
 - в) подобається.
5. Ти хотів би, щоб тобі не задавали ніяких домашніх завдань?
 - а) Не хотів би;
 - б) не знаю;
 - в) хотів би.
6. Ти хотів би, щоб у школі залишилися лише перерви?
 - а) Ні;
 - б) не знаю;
 - в) хотів би.
7. Ти часто розповідаєш про школу своїм батькам і друзям?
 - а) Часто;

- б) рідко;
в) не розповідаю.
8. Ти хотів би, щоб у тебе був інший, менш суворий учитель?
- а) Мені подобається наш учитель;
б) точно не знаю;
в) хотів би.
9. У тебе в класі багато друзів?
- а) Багато;
б) мало;
в) немає друзів.
10. Тобі подобаються твої однокласники?
- а) Подобаються;
б) не дуже;
в) не подобаються.

Опрацювання результатів:

- за кожен варіант «а» – 3 бали,
- варіант «б» – 1 бал,
- варіант «в» – 0 балів.

25–30 балів – сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність.

20–24 бала – ставлення до себе як до школяра практично сформоване.

15–19 балів – позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює поза навчальними сторонами.

10–14 балів – ставлення до себе як до школяра не сформоване.

Менше 10 балів – негативне ставлення до школи.

Анкета вивчення мотивації навчання школярів 4-7 класи.

Дорогий друже!

Уважно прочитай кожную незакінчену пропозицію і запропоновані варіанти відповідей до неї. Обери для закінчення пропозиції 2 варіанти із запропонованих відповідей, самі справедливі та дійсні по відношенню до тебе. Вибрані відповіді познач у бланку.

1. Я намагаюся вчитися краще, щоб

- а) отримати гарну оцінку; (О)
- б) наш клас був кращим та мене всі хвалили; (П)
- в) приносити більше користі людям у майбутньому; (С)
- г) мені купували гарні, дорогі речі; (З)
- д) що б у мене було більше часу для ігор і розваг; (І)
- ж) що б я більше знав і був освіченою людиною.(Н)

2. Навчання в школі і знання необхідні мені для:

- а) саморозвитку, що б багато знати та вміти; (Н)
- б) отримувати надалі багато грошей; (С)
- в) що б мене поважали та цінували оточуючі; (П)
- г) бути кращим в класі; (О)
- д) що б перемагати в іграх і змаганнях; (І)
- ж) що б мати красиві речі.(З)

3. Якщо я отримую гарну оцінку, мені найбільше подобається те, що ...

- а) у мене гарна оцінка; (О);
- б) мої товариші, вчителька та батьки будуть мною задоволені; (П)
- в) я не буду тягнути клас назад. (С)
- г) мене не каратимуть;(З)
- д) мені нададуть більше часу для ігор; (І)

ж) я добре знаю навчальний матеріал; (Н)

4. Мені подобається, коли мене хвалять за ...

а) виконання домашнього завдання; (Н)

б) гарну роботу на уроці; (С)

в) мої особисті риси характеру; (П)

г) гарні оцінки; (О)

д) за активну роботу в команді; (І)

ж) мій зовнішній вигляд (З).

5. Моя мета на уроці ...

а) отримувати гарні оцінки. (О)

б) слухати, запам'ятовувати все та відповідати, що б мене похвалили; П

в) уважно слухати вчителя; (С)

г) що б мене не сварили; (З)

д) сидіти тихо, як миша; (І)

ж) засвоювати новий матеріал; (Н)

6. Найцікавіше на уроці – це ...

а) вивчення нової теми, цікаві завдання; (Н)

б) спілкування з друзями; (С)

в) робота в групі з однокласниками; (П)

г) відповідати біля дошки та отримувати оцінки. (О)

д) різні ігри та шаради ; (І)

ж) показати себе на уроці, що б мене помітили; (З)

7. Я вивчаю матеріал сумлінно, якщо ...

а) мені треба виправити двійку. (О)

б) він мені подобається і я його розумію; (П)

в) це підніме рейтинг класу; (С)

- г) мене не змушують вивчати цей предмет; (З)
- д) він легкий і там можна пограти; (І)
- ж) він мені знадобиться в майбутньому; (Н)

8. Я більш активно працюю на заняттях, якщо ...

- а) хочу більше дізнатися з цієї теми; (Н)
- б) досліджуваний матеріал мені знадобиться в подальшому житті; (С)
- в) мені цікаво виконувати цю роботу; (П)
- г) мені потрібна висока відмітка; (О)
- д) хочу, щоб мене брали до себе в команду; (І)
- ж) очікую похвали від дорослих. (З)

9. Мій успіх у виконанні завдань на уроці залежить від ...

- а) зацікавленості в оцінці; (О)
- б) моєї уваги до пояснення навчального матеріалу вчителем; (П)
- в) від моїх товаришів та класу в цілому; (С)
- г) мого настрою; (З)
- д) мого везіння; (І)
- ж) моїх здібностей. (Н)

10. Якщо навчальний матеріал мені не зрозумілий (важкий для мене), то
я ...

- а) згадую пояснення вчителя і переглядаю записи, зроблені на уроці; (Н)
- б) вдаюся до допомоги товаришів; (С)
- в) сподіваюся на допомогу дорослих; П
- г) намагаюся розібратися, що б не отримати погану оцінку; (О)
- д) трохи пограю, відпочину і спробую ще; (І)
- ж) нічого не роблю і мирюся з ситуацією; (З)

Ш учня _____ Клас _____

Дата _____

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А (о)	А (н)	А (о)	А (н)	А (о)	А (н)	А (о)	А (н)	А (о)	А (н)
Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)	Б (п)	Б (с)
В (с)	В (п)	В (с)	В (п)	В (с)	В (п)	В (с)	В (п)	В (с)	В (п)
Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)	Г (з)	Г (о)
Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)	Д (і)
Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)	Ж (н)	Ж (з)

Інтерпретація анкети:

- навчальний мотив -5 балів;
- соціальний мотив – 4 бали;
- позиційний мотив –3 бали;
- оцінковий мотив – 2 бали;
- ігровий мотив – 1 бал;
- зовнішній мотив – 0 балів.

Всі бали підсумовуються та переводяться в певні рівні мотивації по таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Інтерпретація результатів

Рівні мотивації	Сума балів за анкетой
I	80-90
II	65-79
III	40-64
IV	20-39
V	5—19

Рівні мотивації школярів:

- I – дуже високий рівень мотивації навчання;
- II – високий рівень мотивації навчання;
- III – нормальний (середній) рівень мотивації навчання;
- IV – знижений рівень мотивації навчання;
- V – низький рівень мотивації навчання.

Висновок про успіх та ефективність освітнього процесу проявляється в тому випадку, коли у виборах учнів явно переважають учбовий та соціальний мотиви. Таким чином, оцінка ефективності освітнього процесу на даному етапі тестування здійснюється за наступними груповим показниками:

- кількість учнів з високим і дуже високим рівнем розвитку учбової мотивації, виражене у відсотках від загального числа учнів;

- кількість учнів із середнім рівнем учбової мотивації, виражене у відсотках від загального числа учнів;

- кількість учнів з низьким рівнем учбової мотивації, виражене у відсотках від загального числа учнів.

Крім того, якісний аналіз основних компонентів (показників) мотивації здійснюється на основі обчислення наступних показників:

- кількість учнів, що мають дуже високий і високий рівні розуміння особистісного сенсу навчання, а також кількість учнів, у яких розуміння особистісного сенсу відсутня (визначається процентне співвідношення між ними);

- кількість учнів з дуже високим і високим рівнями цілепокладання, а також кількість школярів з низьким рівнем цілепокладання (визначається процентне співвідношення між ними);

- кількість учнів з явним переважанням учбової мотивації навчання, а також кількість учнів з переважанням зовнішніх мотивів навчання (визначається процентне співвідношення між ними);

- кількість школярів з яскраво вираженим прагненням до досягнення успіхів у навчанні і кількість школярів, у яких переважає прагнення до недопущення невдач в навчальному процесі (визначається процентне співвідношення між ними).

Типологія мотивів навчання «Драбинка мотивів» (А.І. Божовіч,
І.К. Маркова)

Інструкція до тесту: Давай побудуємо драбинку, яка називається «Навіщо я вчуся». Прочитай, що написано на картках (написано, навіщо школярі вчаться в школі). Але нас цікавить не те, для чого всі вчаться, а для чого вчишся ти сам, що для тебе найголовніше. Вибери картку, де написано найголовніше. Це буде перша сходинка. З решти карток знову вибери ту, де написано найголовніше, – це друга сходинка (поклади її нижче першої). Продовжуй будувати самостійно. Учням пред'являються на окремих картках наступні 8 тверджень, відповідні 4 пізнавальним і 4 соціальними мотивами: тестовий матеріал

- 1 ● Я вчуся для того, щоб все знати.
- 2 ● Я вчуся, тому що мені подобається процес навчання.
- 3 ● Я вчуся для того, щоб отримувати хороші оцінки.
- 4 ● Я вчуся для того, щоб навчитися самому вирішувати завдання.

- 1 ● Я вчуся, щоб бути корисним людям.
- 2 ● Я вчуся, щоб учитель був задоволений моїми успіхами.
- 3 ● Я вчуся, щоб своїми успіхами радувати батьків.
- 4 ● Я вчуся, щоб за мої успіхи мене поважали товариші.